

რედაქციის ადრესი:
ობზელიანის ქუჩა № 6.

რედაქტორთან მოლაპარაკება
შეიძლება **სამშაბათობით** და
შაბათობით 11-2 საათამდე.
კონტორა ღიაა ყო-
ველ დღე.

საბჭოთა

დღისით და ღამით მოყმენი
ნობათს არ დასცდებიან...
შოთა რუსთაველი

შინაარსი:

- 1) სოციალ-დემოკრატიის გამარჯვება ფელიქსისა.
- 2) „მეცნიერი“ და ხალხის მისწრაფებანი. ვ. ჩ. ს. ი.
- 3) კომუნისმი და ანარქია. პ. კროპოტკინისა.
- 4) კანონი. Bâton-ისა.
- 5) ფელეტონი მუშათა მოძრაობის ისტორიიდან. კ. ო. ს. ა.
- 6) საქმეების გარჩევა გურიაში. ნ. ნაკაშიძისა.
- 7) ღია წერილი ბ. ბ. „ფონოსტიკეს“ — კ. ს. ი.

№ 10

კვირა 28 მაისი 1906 წ.

№ 10

სოციალდემოკრატიის, გამარჯვება.

ამ ორი კვირის წინად დიდი ხარ-ზიმი იყო სოციალ-დემოკრატების ბანაკში თბილისში და თბილისის გარეთაც. ყველგან თითქმის, მეტადრე თბილისში—ამ მართლაც „ინტერნაციონალურ“ ქალაქში, არჩევნებში სოციალ-დემოკრატებმა გამარჯვება „სამხალისოდ და სანაქბოდ.“ ყველან ვაიგებდით ძახილს—„გამარჯვების სოციალ-დემოკრატისა“. სოციალ-დემოკრატის ულოკადენენ გამარჯვებას ვუწინდელი მისი მოწინააღმდეგე პარტიები, ზოგი ვულ-წრფელად, ზოგიც აუტი-მეტის“ მოთხოვნისგან გამოისობით. აქაურ სოციალ-დემოკრატის მოუვიდა დეგემა მის ბატონისაგან—რუსეთის სოციალ-დემოკრატის ცენტრალურ კომიტეტისაგან. გამარჯვებას ულოკადენენ აგრეთვე თვით სახელმწიფო სათაბაროს წევრნი—სოციალ-დემოკრატნი. ერთი სიტყვით ნამდვილი დღესასწაული იყო, მით უფრო რომ, მეტადრე თბილისში, არც ერთი სოციალ-დემოკრატთაგანი არ ელოდა „ამისთანა დიად გამარჯვებას“

ჩვენც გავგებარდა სოციალ-დემოკრატის გამარჯვება...

მაგრამ ჩვენი სიხარული სულ სხვა გვარს არის...

მითხველმა ძალიან კარგად იცის ჩვენი შესრულება წარმომადგენლობით მართვა-გამეკობაზე, ყოვლიდ მხსნელ სახელმწიფოზე, განთქმულ საღაბოზე, უკაცრავად, პარლამენტზე და მეტადრე რუსეთის კულტ დღემაზე. ამიტომ იგი დაგვიცერებს, რომ სრულებით მიუღვამოლად განსჯით ყველაფერს, წესიერად გამოვარკვევთ, ყველას თავისას მივუწყობთ. ჩვენ არც „დღემაში“ ვიზარებდით და არც პარლამენტში მივდგარით... მაშ, გარჯვის!... დაე, სხვა ჯერის სოციალისტებმა მიამურონ პარლამენტს... დაე, ისინი შეეკისნენ ერთმანეთის, საზიზარ ფანდებით, საპარტყინო ქაშანდებით, რომელიც თან სდევს საპარლამენტო საარჩენო ავტოკრატის. მოიპოვიან გამარჯვება ხან ერთმა, და ხან მეორემ. გზა დაგვილოცნის!..

ჩვენ არ ვეცილებით. ჩვენ ხსნას სულ სხვა საშუალებაში ვხედავთ.

მაგრამ დაუბრუნდნენ ჩვენ საგანს. ჩვენ ვსთქვით, — ჩვენ გავგებარდა სოციალ-დემოკრატების გამარჯვება არჩევნებზე, მეტადრე თბილისში. გამოვიკვლიეთ, რა სიხარულია ის ჩვენი სიხარული...

ყველამ კარგად იცის, რომ თბილისის არჩევნებზე, რომელსაც პარტოდენ ვიღებთ დღევანდელ საუბრის საგნად, თვალ-საჩინო თავის გადენით“ მხოლოდ სამი პარტია იყო. ერთი სოციალ-დემოკრატიული, მეორე სოციალისტ-დემოკრატისა და მესამე კადეტებისა. შერთხე და მებუთე პარტიებზე, რადიკალებზე და ქართულ დემოკრატებზე, რომელნიც აგრეთვე იღებდნენ მონაწილეობას არჩევნებში, ჩვენ არას ვიტყვით, რადგანაც ყველამ უწყის, ეს პარტიები რიცხვით მცირენი იყვნენ, სხვა პარტიებთან უპოლოკად ვერას გასდებოდნენ, რომ მხოლოდ არჩევნების რამდენსამე დღის წინად ისინი შეხანხლეს მათმა მეთაურებმა...

სოციალისტ-დემოკრატისთვის არ შეეძლოთ გამარჯვებით ვერ ერთი იმიტომ, რომ მათ ძალიან გვიან დაიწყეს არჩევნებში მონაწილეობის მიღება, რადგან თავდაპირველში „ბოიკოტის“ მომხრენი იყვნენ, მერე კი გამოსცვილეს, ჩვენი ას-სრულებით უსაფუძვლოდ; თავიანთი პირვანდელი გარდწყვეტილება, რამაც თვალ-საჩინო უკმაყოფილება გამოიწვია თვით პარტიაში და მათ მომხრეებს ბევრს ხელი ააღებინა არჩევნებში მონაწილეობის მიღებაზე.

მეორე მიზეზი მათი დამარცხებისა ის იყო, რომ მათი დღემაზე, სოციალისტს ვარდა, საქართველოს ავტონომია ძალიან ბევრს არ ეტყინებოდა „ინტერნაციონალურ“ თბილისში; მასადავად ბევრს მომხრეებს არჩევნებზე ვერც შესძენდა. მესამე მიზეზად ის უნდა ჩაითვალოს, რომ არ იყო ნებადართული არჩევნების წინ ავტოკრატია. რაკი პარტიებმა ვერ შეუთანასწოროს, ვერ შეუვარდეს, ვერ გადაშალეს ამომხრე-

ლებს წინაშე თავიანთი პროკრამები, ამიტომ ხალხმა ვერ შესძლო თავისდა გარკვეულიყო პროკრამების სხვა და სხვა შინაარსში. ჩვენებრი კადეტებს ხომ სულ არ უნდა გაეპირაჯნათ, რადგანაც ისინი სრულიად არ ჰგავნდნენ თავიანთ საბატო ქალაქებში დაბადებულ მოძველებს. ჯერ ისინი რას წარმოადგენენ ხალხის ინტერესების დაცვაში, რომ ჩვენი მხედარი, ლაზარი ბურჯუაზიის შვილები ვერცხოდ მოვლენოდნენ ხალხს. ამიტომაც საკვირველი არ არის, რომ მათ თბილისის მცხოვრებლებმა ნდობა არ გამოუცხადეს, თუმცა მათ ყოველ-ნაირი ზეგავლენა იმხარეს.

დარჩა, მაშასადამე, სოციალ-დემოკრატიული პარტია, რომელიც კარგა ხანია, ხალხმა იცის ეს, ებრძვის თვითმპყრობელ შთაგრძობას და რა ვასაკრეველია, რომ ხალხის თვალში ეს პარტია მარტოდ მარტო გამბარაიყო მის მხსნელად. დაშინებულ, გულ-გამორბეულ ხალხს სად უნდა ექია პროკრამები, სად უნდა აღმოეჩინა რომელი პარტია როგორ უყურებს ამა თუ იმ საგანს. მან იცოდა მხოლოდ, რომ სოციალ-დემოკრატის იმედვდა მუშები და ამიტომაც მისი მხრე ეჭირა. მან იცოდა ძალიან კარგად, რომ თბილისში თავდადებული პირები, რომელნიც მსხვერპლად სწირავდნენ თავიანთ თავს შთაგრძობასთან ბრძოლაში, ამ მუშების წრიდან გამომდინარე, ამიტომაც მისი სიზმარია ამ მუშების პარტიისაკენ⁴. იყო. რანაირად უნდა ვეცალაყვედინა მას მუშები და მათი ხელ-მძღვანელი პარტია; ამიტომაც სოციალ დემოკრატი მისთვის მისი ინტერესების დამცველი სჩანდა; სოციალ-დემოკრატი და რევოლუციონერები მას ერთად იგივე ცნება ეცნა, და რადგან თვითონ მთლად გარკვეულიყო რევოლუციონერი იყო, ის მთლად მიეცვლია ათ წელზე მეტია შთაგრძობასთან ბრძოლაში მომუშავე და გაწაფულ პარტას. აქ არაფერი ვასაკრავალი არ უნდა ყოფილიყო შრასმხედველ და ჩაკეირებულ აუამიანისათვის!

სოციალ-დემოკრატიაში გამიარჯვა... დიდაც, გამიარჯვებდა, რომდესაც ხალხის თვალში მის მეტი არ იყო შთაგრძობასთან მებრძოლი პარტია, სოციალ-დემოკრატიაში გამიარჯვა ჩვენში ასე, როგორც, მაგალითად, კადეტებმა საბატო და რუსეთის სხვა თვალ-საჩინო ქალაქებში. ხალხმა მისა მათ ხმა, რადგანაც ჰგონია, რომ იგი უკიდურეს პარტია და რომ იგი იხსნის სათათბიროში შესვლით მას ტანჯვა ვაგებისაგან. ასე და ამ გვარად... ჩვენ გავგებარა ამ გამარჯვებამ მით, რომ დავანახვა უტყუარად, სათიკენ იყო სიზმარია შრომელი ხალხის, ტყენ ესეანთი რომ ეცრაივითარ შთაგრძობისაგან მხარებულ რევის-მტყორცნელებს, ხარბაზნებს, ხიშტებს და მის ბაშინუხუტებს ვერ შესძლებიათ ტანჯულ ხალხის გულიდან აღმთხვერა იმ იდეალსა, რომელიც ეს ერთი ხანია ჩასახვია მას გულში, რომ იგი ღლის ხსნას მიხედ, ვისაც ჯერ-ჯერობით იმედი აქვს. მაგრამ გაუმართლებს. მის იმედს სოციალ-დემოკრატი? არ და არა. ვინ არ იცის, რა შედეგი მოჰყვება „სათათბიროს.“⁴ ორში ერთი უსათოდ აღსრულდება. ამ შთაგრძობა კადეტების უმრავლესობას მიეშობოდა, მაშასადამე რევოლუციას ორთავენი ერთად თავში ჩაქრავენ და ჩახრჩობენ და და სათათბიროს ვარკაცად, თუ მან კადეტებზე მარცხიე გაიწიო, მაშასადამე, სოციალისტებს, ვისაც ეს სახელი უბრალო სახელწოდება არ მიანია, ვინც ამ პარტიასთან სახელთან ერთად შეგნებულთ აქვს მოვალეობა, ადგილი არ უნდა ქონოდათ სათათბიროში. დეი, იგი ყოფილიყო კადეტების კრძია, ოპოზიციონერი მხოლოდ, ჩვენ, სოციალისტებს, უნდა მოგვეზადებინა ხალხი სათათბიროს ვარცემ. შეგვეყრა

კავშირები და ასოციაციები, ყოველი ღონე გვეზარა და სერიოზო გავიციასათვის და სახედრო აჯანყებებს შესაძლებლობდა. აი რის ვალდებულება ვაგწავთ თანეც ჩვენი მხარეგანა-საკუნდა შეესდგომოდით დაუყოვნებლივ. ვარკველიყო ინტერ-ნებული ხალხი უნდა დაირაზმოს. ხალხი, რომ რევოლუციის მომხრეა ამას ამტკიცებს მისი დღევანდელი ნდობა სოციალ-დემოკრატისადმი. სოციალ-დემოკრატის ის იმისთვის კი არ მიმხრობია რომ მას ის მოსწონდეს როგორც სოციალ-დემოკრატი, არამედ იმისთვის, რომ მას იგი სოციალისტი ჰგონია. აი რა ვახვებებს ჩვენ... მაგრამ... თანაც მწიერ ფიქრებზე ერთვის ამ სიხარულში. სოციალ-დემოკრატია ვერ გაუმართლებს ტანჯულ ხალხს იმედებს, როგორც ვერ გაუმართლა მან იმედები სხვა ქვეყნებში, სადაც პარლამენტარიული წესწყობლება კარგა ხანია არსებობს. შეიძლება განმეორდეს იგივე, რაც მოხდა უკვე პეტერბურგში 1905 წელს იანგის წას, როდესაც დიდებული შრომელი ხალხი, პროლეტარიატი დაჩაქვით მას, თუ ვინდ უნდა ვერძალო მუშებში, იმედვანად, მაგრამ გულ-უბრკელიად მისდებდა მისი ნდობა შეჭურბულ ხუტკის იმისკენ, ვისაცაც ელოდა ვითომ ხსნას. მაგრამ... ყველამ უწყის, რანაირი საშხალისით დაუხვდა თვით-მწყობრელი მასიძიძელი თავის დაუბატრებულ სტუმრებს... ხალხი ჩახვდა... რუსეთის დაიდა რევოლუციო იშვა... ხალხს შერეუ შეუძლებს ჩაადნენებს ამ ხუტკისათვთ ამ ხანად მოვლენილი წინამძღვარი—სოციალ-დემოკრატია. სოციალ-დემოკრატის „დღი“ გამარჯვება—პირისის გამარჯვება... ამას მახლობელი მომავალი დევანახვებს.

ფილექს.

„მეწყენინი“ და ხალხის მისწრაფებანი.

მუშებს და შრომელ გლეხობას სხვა და სხვა ვგარი სოციალისტური პარტიები უთითებენ სხვა და სხვა საყანომდებლო ციკლებზე, როგორც პოლიტიკურ, ისე სოციალურ და ეკონომიურ სასათისას, რომ ხელში ჩაიგდოს ხალხს მართავ-გამგობა და საზოგადოდ ხალხზე ბატონობა. ეს პარტიები გან-ზრახა გვირდინან შრომელ ხალხს წინაშე, როგორც მითოდ-ღმა მეცნიერებით და ფილოსოფიით შეჭურბულინი.

ამის გამო ეს პარტიები, მეტადრე მათი მეთაურები, ვინ იცის, რას არ ურჩვენ ხალხს, ვითომდა მეცნიერება, ფილოსოფია და სოციალიზმი ამას მოითხოვს; მათ თავიანთ თავი გან-გებით მოვლენილ წარმოდგენებზე და დაუსაზუნა სოციალი-ზმისა და მეცნიერების ყველა ღონება. მათ თავიანთ თავი განცე-ბისაგან წარმოგზავნილი ჰგონიათ ხალხის სახელმძღვანელოდ ისინი მეღიდურად ამბობენ:—სამართალი მოითხოვს გლეხს მი-ცემის იმედი მიწა, რამდენსაც ეს მალე მეცნიერების წარ-მომადგენელი⁴ დაინახვენ საქიროდ. ან რომ მუშისათვის ისე-დღი წყალობა იქნება, რომ რვა საათის მუშაობა დღე სავა-დღეულები გავებლოს ფაბრიკა ქარხნის მენატრონის სასარგებ-ლოდ, ისინი უმტკიცებენ ხალხს, რომ ყველა ეს „სოციატიები“ უნ-და გადაწყდეს მხოლოდ პეტერბურგში, სადაც უნდა იმყოფებოდნენ ცენტრალური მართვებობა მისი აპოკალიპსით და უახსებობი⁴ რომდებრივ დამბეჭდვით რახულ ენაზე ქრავულ მუშას ხალ-ხისთვის; რომ ეს შთაგრძობა, რომლის ქვეყნებათ ამ პარტიის მეთაურნი იქნებიან,—მხოლოდ ეს შთაგრძობა განახარკილებს ყოველისთვის, რასაც მათი ზრით ვითომ მეცნიერება და სოციალიზმი მოითხოვს ხალხის ბედნიერებისათვის; რომ უხვ-ლო ხალხისათვის უბრალო მომავალისათვის ეს სიბრძნე ვი-

თამ მიუწოდებელია და ამიტომ ყველა ეს უნდა იყოს საკმელ მხოლოდ განგებთ მოვლენილ ხელ-მძღვანელებსა.

ნამდვილად კი ქვეშარტ სოციალიზმს აქამდინ არ მოუგონია არც ერთი კანონი, არც ერთი მოთხოვნილება, რომელიც მშრომლად და ტანჯულ კაცობრიობას არ სურდა მოედეს განსახარებლად. მართლაც, სოციალიზმი აღიარებს, რომ ყოველ მშრომლებელს უფლება უნდა ჰქონდეს თავის შრომის მიღეს ნაყოფზე, რომ არაინა ან უნდა იმუშავოს ქართ სხვისთვის. ჰკითხეთ სულ უზარალო მუშაკს, რომელსაც წიგნ-წიმიც არ ჩაუბედინია, ამის შესახებ და ისიც კი გეტყვი, რომ ეს აზრი სრულ ქვეშარტებას წარმოადგენს.

სოციალიზმი ამბობს, რომ შრომის ყველა იარაღი, ყველა ქარხნები და ფაბრიკები ისე, როგორც მიწა თავის ტყითა და მინდვრებით უნდა გახდეს თვით მშრომლებლის საკუთრებად. ჰკითხეთ იმავე უზარალო ხალხს, და ამასაც იგი ქვეშარტებად აღიარებს.

სოციალიზმი ამბობს, რომ ომი არის ევლუციონის ნაშთი; ამიტომაც ომიანობა და მხედრობა უნდა მოისპოს, რომ სამხედრო ბეგარა უნდა მოიშალოს. ამის შესახებაც დაეკითხეთ იმავე უზარალო ხალხს, ამასაც ქვეშარტებად აღიარებს.

მართო სოციალიზმი კი არა, არამედ თვით მოწინავე პოლიტიკური დემოკრატია ამბობს, რომ სახელმწიფო და საზოგადო ხარჯები და ბეგარა არ უნდა იხადოს არც ერთმა კაცმა, თუ ან თითონ ან მისმა წარმომადგენელმა თანხმობა არ გამოცხადეს ამ ხარჯებისა და ბეგარების დაწესებაზე.

ჰკითხეთ ახლა ამის შესახებაც უზარალო ხალხს და ამაზედაც დასტურს მიიღებთ მისან, და სხვა.

ყველა ეს არის უზარტის ნაწილი სოციალიზმისა. ამ საფუძვლებზე არიან აშენებულნი სოციალისტური სხვა და სხვა მო-

ძღვრებანი. რაკ ეს ასეთ სადა, უზარალო საყრდენად იყენებს, ის ყველა წინააღმდეგობის არ მკონე მუშებსაც განსჯის. სჯობს სჯობს მასსადაც ეს განგებთ მოვლენილი ხელმძღვანელები, უზარტისად გამოსულნი ბურჟუაზიიდან და თავადსაზარობიდან? რატომ თვითონ ამ უზარალო ხალხმა არ უნდა მოაწყოს თვითონ თავის ცხოვრება, რომ განახორციელოს ყველა ის, რაც მას სამართლიანად მიანი.

ამ აზრებს ვარდა სხვა რამ თვალსაჩინო არც ერთ სოციალისტურ სკოლას არ უღიარებდა საჯაროდ და ჩვენ, კომუნისტებს სხვა რამის გაყენას პრეტენზია არ გვაქვს. ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ რაც ხალხს—სამართლედ მიანი, ის თვითონ ხალხმა უნდა განახორციელოს სხვის უზარტებად თვისვე თანამობით და ყველა მის ძალევის თანხმობით. ჩვენ ვამბობთ, რომ ამისთვის სრულიად არ არის სჯობი არც კანონდებლობა, პეტრობურგში დაარსებული, არც საინისტრუქციო და არც მათი ხელქვეითები, ჩვენ ხალხს, ისე როგორც დაწარმეს ყველა ერებს, ნება უნდა ჰქონდეს თავისუფლად მოაწყოს როგორც წარბოვს, ისე მისი ნაყოფის განაწილება, შეადგინოს სხვა და სხვა თავისუფალი კავშირები, ასოციაციები, თემები ანუ კომუნები; საზოგადო ინტერესების დასაქმყოფილებლად შეკრას თავისუფალი პირობით თემთა და საზოგადოებათ შედეგარაკიები.

რაკაც ამ უზარალო საგნებზე მუშების და ხალხის წინაშე ლაბარაკობენ მაღალ-მაღალი ვაჭრობი ფრაზიონი, მეცნიერების და ფილოსოფიის სახელით, გაბრტყის შესაძლებლობა ივი-ქრის კაცმა, რომ ხალხის მოტყუება უნდათ მართაში დასაპერა. ქურობები ბაბილონისა, ევგონების და საბერძნეთისა მონობას ამართლებდენ უმაღლეს სამართლის და ღვთაების სახელით. იებრებებიც ასე იტყოდნენ, როდესაც თვითონ

ცხვებაც მუშათა კლასის წინაა, რათა ამ მოთხოვნილებით გატაცებული ხალხი ვაგებადთ საფრანგეთში იმპერიალიზმის დახმარებელ და ინგლისში კი საერთო საარჩევნო უფლებების გამახორციებელ ძალიად. დემოკრატიული ბურჟუაზია კარვად ხედავდა, რომ მუშა ძალი არ იყო ამ რეჟიმების განსახორციელებლად ვარდა მუშათა კლასისა და ამისათვის თავის პროგრამას ფართო სოციალურ ხასიათს აძლევდა. ჰკვიანი და ისტატო ინგლისის დემოკრატია საერთო საარჩევნო უფლებების მოსახვედრ მუშათა კლასს ამოძრავებდა ეკონომიურ რეჟიმების დაპირებით. „პურის კანონს,“ რომელიც ისეთი პოპულარული იყო ინგლისის მამუკარო-ხალხთა შორის, თავ-გამოღებით იცავდა სწორედ ეს საერთო საარჩევნო უფლებებისთვის მებრძოლი ბურჟუაზია. ეკონომიის დემოკრატია თავის პოლიტიკურ მოთხოვნილებათა შირმად ხმარობდა. *). მუშათა კლასთაც ჯერ კიდევ სულერთიანად არ ჰქონდათ დასკრული წინაა დემოკრატისა. ერთი სიტყვით, როგორც ესტატო კლასისური დიდერენციაკითა პრაქტიკულად ჯერ კიდევ არ იყო მომზადარი. დემოკრატია სოციალიზმსაც არ უყურებდა ისე, როგორც დღეს. სოციალიზმი მისთვის მხოლოდ სოციალურ რეჟიმებსა იმსწავდა. ამისათვის, როცა ინტერნაციონალმა საზოგადო სოციალისტური პრინციპები აღიარა და დებულებაში შეიტანა მეცხზე მუხლი, რომელიც ინტერნაციონალში შესვლის ნებას აძლევდა ყველა იმას, ვინც მისი პრინციპების

ფ ე ლ ა ტ ო ნ ი

მუშათა მოძრაობის ისტორიიდან

IV

ინტერნაციონალი ლოზანის კონგრესი

ყენვეის კონგრესის რეზოლიუციების განხილვამ დაგვაჩინა, რომ ინტერნაციონალი სოციალისტურ ხასიათის ორგანიზაცია იყო, მაგრამ ამავე კონგრესის ოქმები, რომელშიდაც დაწერილიანთ არის აღნიშნული კონგრესისტთა შორის მომზადარი კამათი, სიტყვები და თვით კონგრესის შემადგენლობა, ნათლად გვიტყობს, რომ ის ჯერ კიდევ არ იყო სრულიად შედგენილი სოციალისტურ; რომ მასში სოციალიზმის და არა სოციალისტის არსებობა იყენენ. მიზეზად ამ არა სასიამოვნო მოვლენისა თვით ინტერნაციონალის დებულების ის მეცხზე მუხლი უნდა იქნას აღიარებული, რომელზედაც ჩვენ უკვე გვქონდა ლაბარაკი და რომლის ნაღვლავანებანიც აღვნიშნეთ. კარგათ რომ შევიფიქროთ, თუ რისთვის მოჰყვა ასეთი უცდი შედეგები ამ მუხლის მიღებას, საქიარო ვიცოდეთ, რომ მესამეც წლებში დემოკრატისა და პროლეტარიატს შორის სრული დიდერენციაკითა კიდევ არ იყო მომზადარი. იმპერიალიზმის მოწინააღმდეგე ბურჟუაზია საფრანგეთში და საერთო არჩევნობის მოტრფილად ინგლისში ვრეოდნენ მუშათა მოძრაობაში და ძალიან ხშირად ეკონომიურ მოთხოვნილებათ მუშათა კლასისა ექომაგებოდნენ, რათა მო-

*) Г. Плехановъ. На два фронта. Статья—Какъ бороться за политическія права (Разговоръ съ конституціоналистомъ) Женевы.

ინტერესის გამო სურდათ ხალხი ჩაეგვითხე ხელში საყველად. ჩვენ დროს კი ერთიმ სახელმწიფო და საზოგადო ინტერესების გულისათვის არწმუნებენ ხალხს, რომ რვა საათის სამუშაო დღე უმუშისათვის და მიწის „ჩამოდაკრები“ გერბე-მისათვის არის უმეტესი სოციალისტის მოთხოვნები. იი, მაგ., თითქმის წელიწად ნახევარია რაც ჩვენი ხალხი, განსაკუთრებით გურია, იბრძვის მიწების მიღად ხელში ჩასაღდებათ. სოციალ-დემოკრატებმა კი, რომელიც მივიღებთ მათთან, რომ მაგარიც შეგვარდნად დახმარებოდნენ მათ ამ მიზნის მიღწევაში, მიიღეს ახლახან რეზოლიუცია, რომლის ძალით თითქმის ყველა „მიწები, რომელთაც საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს, უნდა გადაეცეს მსამფლობელო დემოკრატიულ სახელმწიფოს“.

ხალხს როგორ მოჰყონ ეს მიწების გადაცემა ბეტერ-ბურგის ბიურკრატ-მინისტრებისათვის—გადაცემა ხალხის საკუთარი მიწების?

განა ამისათვის იბრძოდა, ხალხი? აი სადმეიღ შეიძლება მიიყვანოს „განგებით მოვლენილი ხელმძღვანელები“ მათა ცარიელმა ხეივანებმა და სიამაყეში!

3. ა.

კომუნისმი და ანარხია

3. კარბოტკინისა.

I

ამ კითხვის მნიშვნელობაზედ მეტიც არის ლპარაკი. ბევრი ანარხისტთაგანი და ბევრი მოაზრეთაგანი, თუმცა ძლიერ ბევრ უპირატესობას ხედავენ კომუნისტურ წეს წყობებებში, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ისინი დარწმუნებული არიან, რომ დიდი საფრთხე მოელოს კომუნისმი და მისი საზოგადოებ-

მომზრედ გამოაცხადებდა თავს,—დემოკრატის ერთი ნაწილისთვის შესაძლებელი გახდა ინტერნაციონალიზმი შესულია. ამ პირობებში, რასაცერველია, ყოველად შეუძლებელი იყო პრინციპალური სიწინდე, ბევრი კი გამბურტყველი იყო და სწორედ ეს გამოურკვევლობა აძლევდა შეძლების სხვა და სხვა მიმართულების ხალხს ერთად, ერთ და იმავე ორგანიზაციაში მოთავსებულიყო. მაგრამ თავიდანვე ცხადად გამოჩნდა, რომ ეს გამოურკვევლობა დროებითი იყო, რომ არც თუ გვიან არა სოციალისტები უნდა ჩამოშორებოდნენ ინტერნაციონალს. მათი თავიდან მოშორება, ინტერნაციონალის გაწყვეტდა არა სასურველ ვლემენტებისაგან, დამოკიდებული იყო კერძო საკუთრების მოსაზრების საკითხების აღიარებაზე და ლოზანის კონგრესის (1867) მნიშვნელობა მხოლოდ და სწორედ დემოკრატების იმაში, რომ მან, კტაბ არ იყოს, მოამზადა ნიადაგი ბრძოლის კონგრესზე კლექტივიზმის გამარჯვებისა. სხვაფერ კი ლოზანის კონგრესის ინტერნაციონალის ცხოვრებაში ახალი არაფერი შეუტანია

მეორე კონგრესის დავსწრა ნსდღვევატი, თუმცა დღევანდითა რიტხე იმდენადე იყო რაც წინა კონგრესზე, მაგრამ რიტხეი სეკციათა და ჯგუფთა თვალსაჩინოთ გაიზარდა ერთი წლის განმავლობაში. გარდა ერთ-ერთი კითხვის ახალი თითქმის არაფერი ყოფილა ამ სხლმაძე. სჯე-ბაისის დროს, განსაკუთრებით ინტერნაციონალის პოლიტიკური როლის გარჩევის დროს, ნათლად გამოჩნდა, რომ უზრალთ პოლიტიკათა რიტხეი გაზრდილიყო. 48 წლის იდებების გავლენის ქვეშ მყოფ დემოკრატის დიდი ნაწილი,—ეს უმაჰლოდ დარჩენ-

ილი თავისუფლებას და პიროვნების თავისუფალ განვითარებას. ექვს გარეშე რომ ამგვარი საფრთხე ნამდვილი უნდა გამოხატოს. ამასთანავე, როდესაც ამ საგანს შეეხებებით, იძულებული ვართ განვიხილოთ მეორე კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი კითხვა:—კითხვა შესახებ საზოგადოებისა და პიროვნებათა განწყობილებისა საზოგადოდ.

საუბედურათ კომუნისმის კითხვა ძლიერ გართულებულია ამ საზოგადოებრივ ცხოვრების ფორმად ბევრი შტეკლარი შეხედულებით, რომელიც ძლიერ ფართოთა არის გავრცელებული. უმეტეს შემთხვევაში კომუნისმის სახელით ქადაგებდნენ კტაბ თუ ბევრათ ქრისტიანულ ანუ მონასტრულ კომუნისმას—და ყოველ შემთხვევაში პირპირებით კომუნისმის, რომელიც ექვემდებარება სასტატუს ცენტრალურ ძალს. ამნარ სახის კომუნისმს ქადაგებდნენ 19 საუკუნის პირველ ნახევარში. და ამგვარი სახით ანხორცილებდნენ მას ძლიერ ბევრ თემებში. იმ თითათვის ოჯახი იყო ნიშნში, და ისინიც მიუტრიაოდნენ შედეგშია დიდი კომუნისტური ოჯახი. ამ მიზნით სკდლიობდნენ ისინი უწინარეს ყოვლისა გარდაექვანთ ადამიანის ბუნება. ამის გამო, საერთო შრომის გარდა ისინი ავლებდნენ თავიანთ წევრებს ცესკოროთ ვიწრო ოჯახური ცხოვრებით, განშორებოდნენ თანამედროვე ცივილიზაციის, განსაკუთრებული კოფილიყო მათი კომუნა და „მანა და დანი“ ჩარეულიყენენ ხოლმე თემის ყოველი წევრის შინაგანი ცხოვრების ყველა წყარობანებში.

შემაღე,—კომუნისმზედ წყველობის დროს ხშირათ ურევენ ხოლმე ერთმანეთში ვიწრო ცალ-ცალკე კომუნებს; რომლებიც აღმოკენდებოდნენ ხოლმე ამ უქანსკენით 300-400 წლის განმავლობაში,—და იმ კომუნებს, რომლებიც მრავალად განდებთან და საურთიერთო კავშირით შეიკვირან იმ საზოგადოებაში, რომელიც დაადგება სოციალური რევილიუ-

ილი სარღლები,—თავისი აღზენებული ფრანკოლოგიით წარსდგა მუშათა კლასის წინ და ერთხელ კიდევ შევიდა გვიანათ თავისი პროგრამა მთელი მუშათა კლასის ბიორატრად. თუმცა მან თავის წარღის ვერ მიიწეა, ვერ შეაჩერა მიელი ინტერნაციონალის მისწრაფება ნათლად გამოხატულ სოციალისტურ პროგრამასკენ, მაგრამ ერთი ნაწილის ახრები კი არივცხად. სწორედ ლოზანის კონგრესზე შეხუბდა ნიადაგი იმ პოლიტიკურ ამაღამის აღმოსაქენებად, რომელსაც სოციალდემოკრატია წარმოადგენს და რომელიც შესდგება მექანიკურად არეულ დემოკრატისმისა და სოციალისმისაგან. რ აქკამ წინდა სოციალისმის წინააღმდეგ პირველად ამ კონგრესზე იჩინა თავი.

1. ყოვლის უმაღ კონგრესის შეცხე! კითხის მშვედლობანობა და ომის შესახებ და ეს იმისთვის, რომ სწორედ იმ დროს, როცა ინტერნაციონალს ქჰინდა თავის სხლდებით ლოზანაში, ენევაში მშვიდობიანობის ლივას (კავშირს) ქჰინდა გამართული თავისი კონფერენცია. ეს კონფერენცია, გარდა მისი პატარა უმცირესობისა, „გულსახოთ“, „კეთილ მოყვარე“ და ჰუმანიტარულ ბურჟუაზიასკენ იყო შემდგარი. მისი წარმომადგენლები თავს არ იწუხებდნენ მოენახათ ნამდვილი მიზეზები ომიანობისა, გამოუყარავებიათ ის ღრმა სოციალური მორტუებები, რომელიც იწვევდა და ასულდგმულდებენ ხალხთა, და რასათ შორის არსებულ კონფლიქტს, საწინდელ კონფლიქტს, რომლის მსებრპლად ომიანობის დროს ათასობით, ისი ათასობით ხდებთან მაშვარონი ხალხის შეიღნი. ბურჟუაზიულ მშვიდობიანობის ლივას კონფერენცია მხოლოდ ამ უზარმაზარ-

კის გზას. ამგვარად, — იმისათვის რომ ნაყოფიერი მსჯელობა ექონოთ კომუნისტულ და კომუნისტურ საზოგადოებაში პირადად დამოკიდებლობის შესაძლებლობაზე, — საჭირო არის განვიხილოთ ქალ-ქალე შემდეგი კითხვები:

1. საერთო წარმოება და წარმოების მიზნარება, ე. ი. — როგორ უნდა მოეწყოს საზოგადო მუშაობა, და როგორ უნდა ვისარგებლოთ საერთო იმითი, რაც ცხოვრებისთვის საჭიროა?

2. საერთო ცხოვრება, — ე. ი. საჭიროა თუ არა მოვეწყოთ ეს ცხოვრება ფართო ოჯახურ ცხოვრების მსგავსათ?

3. ქალე და გაფანტული თემები, რომლებიც სწდებიან თანამედროვე საზოგადოებაში.

4. მომავალი წყობილების თემები, რომლებიც შეერთდებიან კავშირის ხელშეწყობაში (ფედერაცია) და ბოლოს, —

5. იწყებს თუ არა თემობრივი ცხოვრება აუცილებლად პიროვნების დამოუკიდებლობას? მხინდაა თუ არა ექვათა, — პიროვნების მდგომარეობა თემობრივ წყობილებაში.

სოციალიზმის სახელით 19 საუკუნის განმავლობაში უზარმაზარი განებრივი მოძრაობა ხდებოდა. ეს მოძრაობა, დაიწყო ბაბუიდან, ფერიეიდან, სენსიმონიდან, რობერტ ოცენიდან პრუდონიდან და გაგრძელდა იქნა მათ შრავალ მიმდევრთა მიერ; ფრანგთა მიერ (კონსიდერანი, პიერ ლეურ, ლუი ბლანი, გერმანელთა მიერ (შარჟი, ნეგელი, შულცი), რუსთა მიერ (ჩერნიშევსკი და ბაკუნინი) და სხვ., რომელნიც ან აგრესიულად ან მშობიო ენით თანამედროვე სოციალიზმის ცნებათა, ანდა სტალიზმდენ დაემყარებოთ ეს ცნებანი მეცნიერულ საფუძველზე.

სოციალიზმის დამუშავებელთა აზრები, რამდენადაც ეს უკანასკნელი იხატებოდნენ გარკვეულ ფორმაში, გახდნენ

პრობლემის ზედა პირს ეხებოდა, მის გეგმას, რომ აღგზნებული, გძრობით წარმოთქმულ სიტყვებით ის ამ ქვეყნის ძლიერებზე გადუნის იქონებდა, გულს აუსათუებდა მათ და ამ როგად აიძულებდა უარი ეთქვათ ომიანობაზე. ინტერნაციონალის დიდის ტაქტიკის შედგენილ რეზოლუციის მიზნობა თავის აზრით ამ გვარ უტოლო ინტერნაციონალიზმის შესახებ რეზოლუციისა ჯერ აღნიშნავდა იმას თუ რა პრინციპალური გარჩევა ინტერნაციონალისა და მშვიდობიანობის ლიგისა შორის, მაგრამ ამასთანავე ის უკუხატდა ლიგის თავის სიმბატის, თავის სურვილს არა თუ ომიანობის, არამედ მუდმივ ჯარის სრულიად მოსაპობისა და თან აღიარებდა ხალხთა შორის თავისუფალ კავშირის საჭიროებას. ინტერნაციონალიზმის აზრით, ყოველ საჭირო იყო ხალხთა შორის თავისუფალ კავშირის დამყარება, მაგრამ იმ პირობითი, რომ მუშათა კლასი გამოსულიყო დამოკიდებულ და დაჩაგრულ მდგომარეობიდან, ეკონომიურ უკუღმართობის და კლასთა ბრძოლის ბოლოს შობდნენ. ერთი სიტყვით, ინტერნაციონალიზმი უნდა იყო ლიგის მიზნობრივად, მაგრამ იმ პირობითი, რომ ლიგის ინტერნაციონალის სოციალური და ეკონომიურა პროგრამა უნდა მიეღო. ამ გვარად ინტერნაციონალიზმი ნათლად გამოხატა, რომ ის ინტერნაციონალიზმი, რომელსაც ის ეტრფილდებოდა, ინტერნაციონალიზმი ეკონომიურად და სოციალურად თავისუფალ ხალხთა, არა ჰქვდა იმ ინტერნაციონალიზმს, რომელიც მხოლოდ კარგი სიტყვებისაგან შენდებოდა, რომელიც ომიანობის საწინააღმდეგო მხოლოდ ზედა პირს ეხებოდა და რომელიც ებრძოდა შედეგს და არა მიზეზს.

წყაროდ ორი სოციალისტური მიმდინარეობისა; ერთი იყო მორჩილებითი კომუნისმი, მეორე ანარქიული კომუნისმი. რისილების უარ-მყოფელი, აგრეთვე იყო რაშობდნიმ საზოგადოებაში, რომელიც სტალიზმდენ გამოცხვათ კომპრომისები, როგორც მოგვიჩინათ თანამედროვე საზოგადოება და კომუნისტური წყობილება. ამგვარი იყო სკოლები: სახელმწიფო კაპიტალიზმის (სახელმწიფო სასაყურაგა წარმოებისა და საზოგადოებო ცხოვრების ყველა აუცილებელ საშუალებათა), სკოლა კოლექტივიზმის (ყველას ძილვეა ხელუფისი, მუშაობის დროის მიხედვით; ქალაქის ფულით, რომელშიაც აღნიშნულია მანათების მივრეათა სამუშაო საათები), სკოლა კომპროციის (შეარზობველი და მმარბევი საზოგადოებანი), სკოლა სამოქალაქო სოციალიზმის (ნახევარ-სოციალისტური დაწესებულებანი, შემოღებულნი ქალქის ანუ ინტერნაციონალტის-მიერ) და ბვერი სხვა სკოლები.

იმვე დროს თითონ მუშათა წრეში იმვე აზრებმა სოციალიზმის დამუშვენებელთა (განსაკუთრებით რობერტ ოცენის აზრებმა) დღაით შეუწყეს ხელი უფმალავრეს მუშათა მოძრაობის აღმოცენებას. ეს მოძრაობა სტალიზმის შეაკვირებას ყველა მუშეტი სახელისნო კავშირებათ კაპიტალის წინააღმდეგ, — პირდაპირი, უშუამდგომლო ბრძოლისათვის; თანდათან ეს მოძრაობა (რომელმაც 1864—1879 წლებში დაშადა ინტერნაციონალი ანუ საერთაშორისო მუშათა კავშირი) სტილილობს დაამყაროს საერთაშორისო კავშირი ყველა ხელობათა შეერთებულ მუშებისა, და ამ მიზანს იგი ახეფს იძენათ, რამდენათაც საერთაშორისო მიმოსვლა ადვილდება.

ამ უზარმაზარმა განებრივმა და რვეოლიუციონურმა მოძრაობამ სამი უმთავრესი აზრი დაამკვიდრა, და ეს სამი აზ-

2. იმ კითხვათა შორის, რომელიც გარკვეულ იქმნენ ლონჯონის კონგრესზე, ყველაზე უფრო დიდ მნიშვნელოვანი იყო კითხვა *) რკინის გზის, არხების და მადენების გასაზოგადოების შესახებ. მართალია, კონგრესმა ამ კითხვის, როცა მის მიწის გასაზოგადოების მოთხოვნილება მიმება, უკანასკნელად გადაწყვეტა ვერ შესძლო და გადაეცა შენდევ კონგრესსამდე, მაგრამ კითხვა დაიგო, კოლექტივიზმის საჭიროება საქვეყნოთ იქნა გამოცხადებული და თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ მაშინ სოციალიზმის გარკველებისა მიუხედავად, ეჭობა საყურების მოსაპობის საჭიროება არავის არ ესახებოდა „სადილსო კითხვად“, თუ მივიღებთ ამასთანავე მხედველობაში, რომ კონგრესის ერთი ნაწილი შენდვარი იყო პრუდონისტიკისაგან, რომელთაც შეეძლოთ ინდივიდუალური თავისუფლების დასაცავად საჭიროდ მიიანათ ეჭობა საყურების დაცვა — ადგილი წარმოსადგენია, თუ რა ვაბედულება იყო საჭირო ეჭობა საყურების პრინციპალური უარყოფისათვის. შევერდეთ ამ ქალაქ და ეს იმისთვის, რომ ლონჯონის კონგრესის უღდესი დეაწლი სწორად ამ კითხვის დასამაში მდგომარეობს. ფანგთა ცენტრალურმა კომიტეტმა შეიტანა იმ კითხვათა სიაში, რომელიც კონგრესს უნდა გაერჩია, შემდეგ ეს კითხვა: „გამორკვე სახელმწიფოთა როლისა, საზოგადო საქმეები. ვადატან-ვადმოტანა და მისელა-მოსელა. კოლექტიური და ინდივიდუალური ინტერესები. სახელმწიფო, როგორც

*) ჩვენ დავეწვლი რუსს არ მივდევთ. კონგრესმა თითი ბამოსკვადა სხვა და სხვა მიზეზთა ბამო კითხვათა რიგით.

რი ამ უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში ღრმად შევიდნენ საზოგადოებრივ თვით-შემეცნებაში. აი ეს სამი პუნქტი:

1) მოსაზრა ზრომის ქირისა, რომელსაც კაპიტალისტი ამღვსს მუშას,—რადგანაც ეს ქირა სხვა არა არისრა, გარდა თანამედროვე ფორმა მონიხისა და პატრონ-კმობისა;

2) მოსაზრა ცერძო საკუთრების მიხედვითა ყველა ის საგნებზედ, რომელიც საჭიროა წარმოებისათვის; და 3) საზოგადოებისა და პირიქების განთავსებულება პოლიტიკური მონიხის იმ ფორმისაგან,—რომელიც მოწყობილია ეკონომიური მონიხის განსამტკიცებლად და დასაცავად.

ამ სამ პუნქტში, შეგვიძლია ვსთქვათ, უკვე რამოდენიმე თანხმობა არსებობს მთაზრე სოციალისტთა შორის. მართლაც, კოლუმტკიცებისტებიცა, რომელიც ქადაგებენ „სამშულოა საათების“ ანუ სამშულო დროის მიხედვით ქირის მღვის საჭიროებას,—ისეთი სოციალისტებიც კი რომელიც ჰქადაგებენ, როგორც ეს აღიარა პოსსიბილისტმა პ. პრუსსმა: „ყველაუნდა ვახდეს სახელმწიფოს მიხედვით,—ე. ი. ყველა ჯამაგირით უნდა იყოს ან სამშელმწიფოში, ან ქალაქისა და სოფლის თემში დაქირავებულიო,—ესენიკი თანახმა არიან ნამდვილად იმ ზემოხსენებულ სამი აზრისა.—ისინი ჰქადაგებენ ამა თუ იმ დროებით მორიგებას მხოლოდ იმიტომ, რომ შეუძლებლად მიიჩნიათ პირდაპირი ვადისა თანამედროვე საზოგადოებაში კომუნისმის წესწყობილებაში. ისინი თანხმდებიან მორიგებაზედ, რადგანაც ეს მორიგება მათ აუცილებელი ჰგონიათ; მაგრამ მათი საბოლოო მიზანი მიანიც კომუნისშია.

რაც შეეხება სახელმწიფოს,—ის სოციალისტებიც კი, რომელიც ფიქსელი დამკველი არიან ძლიერი სახელმწიფო ძალისა და დიქტატურისა,—აღიარებენ (როგორც ესა ჰქნა ერთხელ ენგელსმა), რომ როდესაც თანამედროვე კლასები

გზირი და დამკველი უფლებისა. დასჯის უფლება“.

ამ კითხვების შესახებ შემდეგი რეზოლუცია იქნა მიღებული:

1. სახელმწიფო სხვა არაფერია და სხვა არაა უნდა იყოს, თუ არ ბეჯითი აღმარებულეული მოქალაქებისაგან კენჭის ყრით მიღებულ ვადწყეტრილებისა, ე. ი. კანონისა.
2. ხალხთა მიწრაფება იმისკენ უნდა იყოს მიმართული, რომ სახელმწიფო გარდიქნას მესაკუთრე ვადატან-ვადმობტანის და მისელა-მისლის იარაღთა, რომ ამ გზით შემდეგში მოსისმის ძლიერი მონაშლილია დიდწყარმობათა, რომელიც საგრაფენ როგორც ადამიანის ღირსებას, ისე მის ინდივიდუალურ თავისუფლებას და ეს იმისათვის, რომ ისინი უმორჩილებენ მუშათა კლასებს თავიანთ თვით-ნება კანონებს. ამ გვარად შესაძლებელი იქნება საერთო და ყველა ინტერესთა დამკავოფლება ერთ და იმავე დროს.
3. ჩვენ ვაყენებთ წინ მოთხოვნილებას, რომლის ძლით ყოველი კაცი განსჯილ უნდა იქნეს იმ მსაჯულებისაგან, რომელიც ხალხი დანიშნავს საერთო კენჭის ყრით; რომ საბოქალაქო მსაჯულს დაეცისროს ღრმად ვაცნობა დანაშაულისა და აგრეთვე ღრმა გამაკვლევა იმ მიზეზთა, რომელთაც ის დანაშაულმადმიან ან შეუღამამდის მიიყვანეს.
4. ჩვენ ვთხოვლობთ აგრეთვე, რომ არაიენ არ იქნას განსჯილი თავის ქვეყანის გარეშე და ეს იმისთვის, რომ შემსაძლებელი იყოს, როგორც უკვე იყო თქმული, გამოკვლევა იმ მიზეზთა, რომელთაც აიძულებს კაცი, რათა მას დაერღვიო თავის მოვალეობა—ხშირად ამ დანაშაულობის მიზეზი თვით

განქრებანი, მითან ერთად განქრება აგრეთვე სახელმწიფოს საჭიროებაცაო.

ამგვართ, მიუხედავად იმისა რომ სრულიადაც არ ესეცდობოდა გაც ვამტრთ ანარხისტული პარტიის მონიშნულე სოციალისტურ მოძრაობაში, მხოლოდ იმიტომ რომ იგი „ჩენი“ პარტიაა,—ჩვენ იძულებული ვართ აღვიაროთ შემდეგი: როგორც არ უნდა იყვენ უთანხმოებანი საზოგადო სოციალისტურ მოძრაობის პარტიათა შორის,—ამასთანავე ეს უთანხმოებანი დახასიალდებიან განსაკუთრებით მითი, თუ როგორია განსხვავება მოქმედებათა წესისა, ცოტად თუ ბევრად რეალუციონური წესისა, რომელიც მიღებული აქვს ამა თუ იმ პარტიას,—სოციალისტური მოძრაობის ყველა მოაზრენი თანახმა არიან, რომელ პარტიასაც არ უნდა ეკუთვნოდნენ ისინი, რომ საბოლოო მიზანი სოციალისტური განვითარებისა უნდა იყოს **ალარძინები თავისუფლი კომუნისშია**. ყოველივე სხვა კი,—როგორც თვითონ ამბობენ ისინი,—არის მხოლოდ ამ მიზნისკენ მიმავალ გზაზედ თან და თანი ვადსავლა.

* *

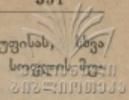
ყოველივე მსჯელობა შესახებ გარდასვლათა, რომელთა მიხედვაც საჭირო იქნება ამ მიზნის მისაღწევად, სრულიად უსარგებლო იქნება, თუ ეს მსჯელობა დამპარტებელი არ იქნება ამ მიმართულებით იმ მიხედვით, რომელიც გარდასავალ ფორმათა შესწავლავად, რომლებიც ესლა უკვე იჩენენ თავს, თანამედროვე საზოგადოებაში.

ამ მიმართულებათა შორის ორი იპყრობს ყველაზედ უფრო ჩვენს ყურადღებას.

ერთი ამ მიმართულებათაგანი გამოიხატება იმაში, რომ რადენადაც ცხოვრება რთულდება საზოგადოებაში, იღენდავ თან და თან მწელი ხდება იმის განსაზღვრა, თუ რა წაწილი

საზოგადოება და მხოლოდ საზოგადოებაა. ვანაძლების ნაკულე ვენავნება სიღრმად მოსდევს, სიღარიბეს უტეჩობა, უტეჩობას დანაშაულებმა, დანაშაულებმა საწყობილენ, საწყობილენს ვათახსურება, რაც სიკვლელზე უარესია.

ასეთი იყო რეზოლუცია, რომელიც იქნა მიღებული თითქმის ერთხელ იმ დიდნიშენულელოვანი კითხვის შესახებ, რომელიც ჩვენ ზემოთ ამოვიჭრეთ. პირველს, მესამედ და მეოთხედ მუხლებზე ჩვენ დიდხანს არ შევეჭრდებით. შევინწნათ მხოლოდ, რომ ვინც ცოტად თუ ბევრად იცნობს სოციალისმის საზოგადო პარტიკულბას ადგილად შეინახეს, რომ ის აზრები, რომელიც ამ მუხლებში არიან გამოხატულნი ძველნი არიან, აართუ ჩვენნი დროისათვის, არამედ იმ დროისათვისაც კი, როცა ეს რეზოლუცია იწერებოდა. სოციალისტს კარვად ესმის სოციალური პირობები დანაშაულობისა, სოციალისტი მიზეზობრივი ფილოსოფიის მაღიარებელია, ის ერთი სიტყვით, როგორც ბუნების მეტყველებებში, ისე საზოგადოებრივ მეტყველებებში დეტერმინისტიკა და ამისათვის მისთვის „უფლებადანსისა“ არ არსებობს; ის ეფხება ამა თუ იმ მოვლენის დეტერმინანტებს, მის გამომწვეველ მიზეზებს და იმუშავებს მეტრებებს, სასხრებს მოვლენათა ცული შედეგების თიდან ასაშორებლად. დანაშაულობა შედეგია და არა მიზეზი. მას როგორც შედეგს, მიზეზი აქვს, სანამ ის მიზეზი არსებობს შედეგის თავიდან აშორება არავითარ ძალის არ ძალუქს. მხოლოდ სხოსალტური იდეალისტები, ეს ფილოსოფიის დონეობებიც ვინაძლენ შედეგებს, იწყებენ ადამიანის ვარდაქნის, მის ვაუშვობების სავსეს ბოლოდან, სოციალისტი კი აგრე არ იქ

სტრდოსი, ტანთ საცმელისა, მანქანათა, სახლ-ქარისა და სხ. ჯერება თვითელ მუშას სამართლიანობის ძალით. მიწად-მოკლებდა და მრეწველობა იმგავად რთულდება და ერთობლიუ-ში იხიართება, წარმოების ყველა დარგები იმდენად ზღბიან ერთი-ერთზედ დამოკიდებულნი, რომ შრომის დაჯილდოვება წარმოებს ან ნამუშევარი ნაწარმოების რაოდენობის მიხედვით ან და თან უფრო შეუძლებელი ხდება, თუ სამართლიანობის კვალობაზედ იქნება გაღებული ეს ჯილდო. ორი კაცი, ორივე ერთისა და იმავე გულ-მოდინებით მუშაობენ, სხვა და სხვა მიწაზედ, სხვა და სხვა წილადს, ან სხვა და სხვა ნახ-ბის მიღარებში, სხვა და სხვა საფეხურით ქარხანაში, სხვა და სხვა მაშინებით, ან და ერთისა და ორივე მაშინათაც კი, მაგრამ სხვა და სხვა სორტის ბამბით,—აწარმოებენ სხვა და სხვა რაოდენობას პურისის, ნახორისის, ქსელოვისის.

ამიტომაც ჩვენა ვედათ, რომ არც უფრო ვითარდება განსაზღვრული მრეწველობა, ვით უფრო თან და თან ჰქრება აწარმოების რაოდენობის მიხედვით ქარის ძლევა მუშათათვის,—ვით უფრო თან და თან ამათ ადგილის ბევრს დღი-ური ქირა,—ამდენი და ამდენი დღეში.

მეორე მხრით, თვით დღიური შრომის ქირა მისწრაფება გათანაწირობისაკენ. თანამდროვე საზოგადოება რასაკვირველია კლასებდა არის დაყოფილი, და არსებობს უზარ-პაზარი კლასის „ბატონთა“ ანუ ბურჟუაზია, რომელთაც იმდენად მეტი ჯილდო ეძლევათ, რამდენადაც ნაჯილდო მუშაობენ. ვაზრ-და ამისა, თვით მუშათა შორის არსებობს ოთხი დიდი ჯგუფი, რომელთა დღიური ჯილდო ურთი-ერთისაგან განსხვავდება: ჯგუფი ქალთა, სოფლის მუშათა, *მშა მუშათა* და რომელი-მე ხელობის მოყვად მუშათა. მაგრამ ეს ოთხი ჯგუფი სხვა და სხვა ნაირად დაჯილდოვებულნი მუშათა წარმოადგენს. შო-ლოდ ბატონთა მიერ მუშის გქსპლოატაციის ოთხ ნაირისს,

და გქსპლოატაციის თვით მუშათა ყოველი ჯგუფისს, სხვა უშალოეს ჯგუფის მიერ—ქალისა—კაცის მიერ, სოფლის-მუშა-თათა—ქარხნის მუშათა მიერ.

ეს ეხლათ ასე, მაგრამ ის საზოგადოება, რომელსაც და-მყარებული იქნება ადამიანთა თანასწორობაზედ, სადაც პა-ტრონი ვეღარ ისარგებლებს მუშის დამონებელი დამოპარო-ბით, კაცი—ქალის მონობათა და ქალის მუშა სოფლის მუ-შის დაწავრულობით,—ამგვარი საზოგადოება აიარ განიყო-ვება უკვე კლასებად. და ამიტომაც სრულიად სამართლიანად იყო შენიშნული, რომ კარგად მოწყობილ საზოგადოება-ში მიწის მთავრობა მუშის სამუშაოდ უნდა იმდენად ეღრმება, ესე იგი მას ექნება იგივე დიურბულება, როგორც მენ-დაშანტეს ანუ მასწავლებლის სამუშაოდ ღღეს. ამიტომაც ჯერ კიდევ რომელიმე ოცენმა და შემდეგ პრუდენმა მოიგონა „სამუშაო ჩეკები“ და ეძლეცდებოდნენ შემოღობთ იგინი; ე. ი. თვითთავი კაცი, რომელმაც მავლობად 5 საათს იმუ-შავა რომელიმე საჭირო და სასარგებლო წარმოების დარგში, იღებს კვიტანკის „შემდეგი ნიშნით: *5 საათი“. ამ კვიტან-კით ის ყიდულობს,—რაც უნდა საზოგადო მალაზიაში,—სახ-რდოს ტანისამოსს, სხვა ძვირფასს ნივთს, ან იგი ამ კვიტან-კით გაისტუმრებს სახლის ქირას, ან ბილეთს იყიდოს რი-ნის ვაზზედ, რადანაც ყოველივე ეს სხვა ადამიანთა შრომის იგივე რაოდენობა იქნება, როგორც მისი კვიტანკითა. იმ სწო-რედ ამ გვარი სამუშაო ჩეკების შემოღება უნდათ კოლექ-ტივისტებს შიმაგდა სოციალისტურ სახელმწიფოში, ყოველ გვარი შრომის დასაჯილდოებელად.

თუ კი განვიხილავთ ყოველივე იმას, რაც აქამდის გავეთ-და საჭირო საგანთა სოციალისტურად, საზოგადო მხარებისთ-ვის,—ვერ დავინახავთ, ვარდა ამერიკის რამდენიმე ათასი

კუთ, ის ყოველ მოვლენის და, მამასადამე, საზოგადოებრივ მოვლენისაც, დასაბამს, მიზეზს ეძებს და რაკი ამ მიზეზს მია-კვლევს მერმედ სვესს კიხებეს: შეიძლება თუ არა მისი აღო-სურვა, რომ აღმოებოდეს იქნას იმავე ღრის მისი შედეგად. დანაშაულებაც საზოგადოებრივი ფაქტია, იმასაც იმავე მტო-ლით უნდა შესწავლა, საქმარისი არ არის დანაშაულების და-ნაშაულებად გამოხატდება, მისი „გამათახსირებელი“ (საპყო-ბილენ—რეზოლუციით) შნიშნულობის კისით. თვით წარმო-დებენ დანაშაულებებს ცვალებების, არის თვით დანაშაულე-ბა, რომელიც, თუ განეყნებთად იქნება განხილული, საში-რებულად მოგვიჩვენება, მაგრამ თუ იმ ისტორიულ პირობებ-ში რეზილენ მხედველობაში, რომელშიდაც ის მოხდა, არა თუ შესაძლებელი ხდება მისი გამაართლება, არამედ იძულებული იქნებოთ, ყოველად საჭირო და აუცილებელ მოვლენად ესწახთ. მაგალითად საკითხი კაცის მოკლის უფლების შესახებ. თუ საზოგადოთ, პირობათა და მიზეზთა მიუხედავად განვიხი-ლავთ ამ კითხვას, იძულებულ ვიქნებოთ დავიაროთ, რომ კა-ცის მოკელთა ყოველად საშიშელი, ყოველად შეურბადებელი, ყოველად ანტისოციალური, ყოველად მხეტური მოვლენაა. ვის ჰქვს უფლება მოკლას, განადგუროს სოციალისთაების შო-ბილი ადამიანი? შეგვიძლია აბატი გრეგუარის ტირანებზე უმეტელი სიტყვა ვიხმაროთ აქ სიტუა გადასხვევებით და დაქვითვა: სოციალისტურ ცხოვრებაში კაცის შეკლენა იგივეა, რაც ზოლოტიერის მძიმეში მხინჯი. მიუხედავად ამისა გა-ნაშაულები თველი კაცობრიობის ისტორია, რას ნახათ? მას-სურვი, ხალხურ გმირობას ვარდა, ნახათ ინდივიდუალურ გმი-

რობას, შეტყობთ, რომ ზოგიერთი იმ გმირთაგანი, რომლის დაბადებისა და სიკვდილის დღეს ღღის მოკრძალებით იხსე-ნებეს კაცობრიობის უუეთესი ნაწილი კაცის შეკლელი, ე. ი. საშინელი დანაშაულობის ჩამდნია. არის ისეთი ისტორიული პირობა, როცა თვით უბნისდღესი დანაშაულობა ხდება აუ-ცილებელი, ყოველად საჭირო, ისტორიულ გუზის გასაკვლევად და ამისთანა პირობებში ისტორიულ საჭიროებას შეუძლია დანაშაულობა ვიგრძობს გარდააქტოს. ყველა ამისათვის ამა-სოლოტური, განეყნებთი ენით ლაპარაკი მაშინ, როცა სა-უბარი ისეთ საშინლად რთულ საკითხზე, როგორც დანაშაუ-ლებმა, არც ეგდება არც სოციალისმის და არც საზოგადოთ სა-ზოგადოებრივ მეცნიერების სულსა და მიმართულებას. ყველა ამისათვის სოციალისტი, როცა ის არჩენს დანაშაულებას, რო-გორც სოციალისტ მოვლენას, მისი დასჯის უფლებით ეს არ უნდა თხოვლობდეს, ის უნდა ეტებდეს მიზეზებს დანაშაულო-ბისა და სასჩენებს ამ მიზეზების აღმოსაფხვრელად. სოციალი-ზმი აგრეც იქცევა, მაგრამ ღღხანის კონგრესისტები არ იუ-ენენ სრულად თავისუფალი დემოკრატ იკამონიურ ზეგავლე-ნისაგან და ეს რეზოლუციაც სწორედ სოციალისტურ და ია-კობინურ (შეგ, კოტა არ იყოს, წერილ ბურჟუაზიული ზე-ობრივი ფილოსოფიად არი ჩართული) აზრთა და მისწრაფე-ბათა დამაშინს წარმოადგენს. ამას სხვათა შორის რეზოლუცი-ის ის დღილოც ამტკიცებს, სადაც სილტყის მიზეზად განა-თლებების ნაჯილდოვებება გამოყვანილი. სწავლა და განათ-ლებმა კარგი რამაა ვინ არ იყოს ესა? არც მუშათა კლასია

ფერმისა, რომელთაც შეზიოღეს ურთი-ერთშიორის სამუშაო ჩვეები,—ჩვენ ვერა ვხედავთ, რომ რობერტ ოვენისა და პრუდონის სახეები, რომელთაც დღეს კოლლექტივისტები ჰქადაგებენ, ანუ განხორციელებულიყვნენ ფართოდ. რობერტ ოვენის კდის შემდეგ, რომელიც მოხდა ³/₄ საუკუნის წინად, სამუშაო ჩვეი არსად არ გამოდგა. და მე ვაჩვენებ სხვაგან („პუბლიკ უელსასთვის“), თუ როგორი შინაგანი წინააღმდეგობა უწლის ხელს ამ პროექტის განხორციელებას.

სამაგიეროდ ჩვენა ვხედავთ აუარებელ ყოველნირ კლასი კომუნისტების განსახორციელებლად,—ან ეტრია, არასასებინთისა და შეზღუდული კომუნისტებისა და ან ნაშეილებებისა.

ეტრიაში და ამერიკაში XIX საუკუნის განმავლობაში მრავალ ასობით დაარსდეს კომუნისტური საზოგადოებანი; და ესეც ყი ვითი ჩვენ ჰპირად ვითი ასაზღის, თუ მეტი არა, თემი, რომდენიც სტეპრობენ ცოტათ თუ ბევრად კომუნისტური ცხოვრებით. და რომ ვინმე აღწერდეს ყოველნირ დიდ და პატარა კომუნისტურსა და ნახევარ-კომუნისტურ საზოგადოებათა, რომდენიც გაუფრქულ არიან გზლა მთელ დედა-მამის ზურგზედ (როგორც ესა ჰქმნა ნორდჰოფმა ამერიკისათვის),—ძლიერ საინტერესო სურათი გადინშეზოდა ჩვენი თვლის წინ.

მაგობი ყველაზე უფრო განსაკვირებელია რაოდენობა იმ ცდათა, რომელთაც თვით ბურჟუაზია ახდენს ყველგან განსახოვადობრების განსახორციელებლად კომუნისტურ საფუძველზედ, თუმცა ცალ-მხრივ, შეზღუდულ, არასასებით კომუნისტურ საფუძველზედ. და ეს ცდანი ხდებიან ან ეტრიაში პირთა დიდ ჯგუფთა მიერ, ან მთელ ქალაქთა მიერ. (გერედ წოდებული მენიკოპოლური ან ქალაქის სოციალიზმი).

რა არის სასტებრო, გემი, შევიცარული „პანსონიტი“, თუ არა ცდა ბურჟუაზიის ამ მიზნისკენ მიმართული? განსაკუთრებით

ქირის მაგიერად,—ამდენ და ამდენ მანათად დღეში,—თქვენ შეგძლიათ სუბანი რომელიც გინდათ და ჩანდენიც გაქვდით ათი თვეი სავლისაგან, ან ორმოც და ათი თვეი საშუაისსაგან დიდ დანებულ, და არავის ფიქრადაც არ მოუვლა იანგარიშის რამდენ რა მიირთვით. ამგვარი ორგანიზაცია ესლა სერთაშორისოც არის. ლონდონიდან ან პარიზიდან რომ მიზრბანდნო, თქვენ შეგიძლიათ აიღათ ბილეთები (2 მან). და ათი წელი დღეცა, და ამ ბილეთებით თქვენ გეძლევათ ოთახი, ლოგინი და საზრდო პას სასტუმროში,—საფრანგეთში, გერმანიაში, შვეიცარიაში, იტალიაში და სხვაგან,—რომდენიც ეკუთვნის სასტუმროთა საერთა-შორისო კავშირს.

ბურჟუეზმა ძლიერ კარგად ვიცავს, თუ რა სარგებლობა მოაქვს მათთვის შეზღუდული კომუნისტის ამ ფორმის,—**ხარებისათვის**,—ფორმის, რომელიც შეეკვირბებოდა პირი-ვნების სრულ დამოუკიდებლობასთან; ამიტომაც მათ ისე მოაწყვეს საქმე, რომ განსაზღვრული ქირით, დღეში ან თვეში ამდენ-და-ამდენად, ყველა მათი მოთხოვნისათვის საზრდოსა და სადგამისა დაშეყოფილებულ არიან; ისე რომ სხვა ბევრი ანგარიში აიარ სჭირდება. (ცირფასს საგნებს რასაც ვერცხვად აღვილი არა აქვს ამ პირობაში: ძვიფას საშეილებისათვის და ოთახებისათვის რასაც ვერცხვად ცალ-ცალკე უნდა იხილო; მაგობი ყველასათვის თანაწორი ქირით ძირითადი სურათებისა და დაშეყოფილებულ არიან, და არ ანგარიშობენ, თუ რამდენი შესჭამა ან მიირჩინა სურფარებდ თვითფულმა მუშაურმა.

ცუცხლის წინააღმდეგ დაზღვევა, — განსაკუთრებით სოფლებში, სადაც თითქმის თანაწორია ყველა მცხოვრებთა ქონებრივი მდგომარეობა, და სადაც ამიტომ საზღვეური პრემია ერთნაირად ხდება ყველას; დაზღვევა შემთხვევითი დაშავების წინააღმდეგ ველოსიპედზედ აღშობის დროს, ან რკინის გზით

ისე? ჩამორჩენილი, რომ მას არ ექმოდეს დიდი მნიშვნელობა სწავლა განათლებისა, რომ ამ ქაონდის შეფენებით, თუ რა მძღავრი იარაღია სოციალისტისათვის ბრძოლაში სწავლა-განათლება, რომ ის არ ხელდაეღეს სწავლა-განათლების გამაძლიანებით მნიშვნელობას. ეს საკითხი არ არის. საკითხი ის არის, შეიძლება თუ არა თანამედროვე სოციალურ და ეკონომიურ პირობებში აღძვინათ თანაწორობა სწავლის მხრივ? განათლების ნაყოფიერება-მიზნუხა სიტუაციისა. ვინა უფრო მართალი არ იქნება ესთქება: სიღატაკე მიზნუხა განათლების ნაყოფიერებაში? ვინა შეიძლება მუშისათვის, ამ ქარხანა-ფაბრიკის, ცხოვრების სახსრის და წყაროს შესაკუთრის მოწინათვის მენიერებით, ხელფერებით და სხვა გონებრივ სიმდიდრით სარგებლობა ისე, როგორც ყველა ამათ საზგებლობის ის, ვისიც ცხოვრება სწორედ ამ მონა-მუშის მონური, ჩუმი და მუდმივი შრომით უზრუნველყოფილია? რასაც ვერცხვად არა. თანამედროვე, კაპიტალისტურ, ეტრია საკუთრებაზედ დაშავებულ წეს-წყობილებაში მენიერება, ხელფერება, სწავლა, ცოდნა, განათლება და ყველა გონებრივი სიკეთე სწორედ იმათი პრივილეგიაა, ვისაც ხელთ აქვსთ ეკონომიურ სიკეთეთა მონაპოლი; ერთი მეორეს მისდევს და აესტებს განუყოფლად. დღეს ეს მუშათა კლასს კარგად ესმის, დღეს ის კარგად ზედებს, რომ ის მხოლოდ ეკონომიურ მონაპოლის, მონობის დანგრევეთ შეჭქმნის პირობას სწავლა-ცოდნის გავრცელებისათვის. მანადისა, მანადის სახეები უნდა ეცადოს მან ბურჟუაზიასთან, ე. ი. ეკონომიურ მონაპოლით უზრუნველყოფილ კლასთან შედარებით ის ყოველთვის უფიცი, სუსტი,

ჩამორჩენილი იქნება. მხოლოდ ეკონომიურ მონობის აღმოფხვრა შექმნის ისეთ პირობებს, სადაც შესაძლებელი იქნება ყველასათვის მენიერებითა და ხელფერებით სარგებლობა და დატკობა. როცა ჩვენ ამ აზრებს გამოფხვქვამთ, კარგად გვესმის, რომ ამერქის არ ვაჩვენებ, ყოველი ეს თანამედროვე სოციალისტისათვის ანხნობითი მცნებაა. მიუხედავად ამისა რეზოლიუციაში მთლა ხსენებაც არ არის.

გადიდებთ ეტია მეორე მუხლზე. ამ რეზოლიუციაში ისტორიული მნიშვნელობა მხოლოდ ამ მუხლს აქვს, მხოლოდ ეს მუხლი შეადგენს ინტერნაციონალის ინაშავს შევწებულ სოციალიზმისავე.

„ხალხთა მისწრაფება „იძისკენ უნდა იყოს მიმართული, რომ სახელმწიფო გარდქმნის შესაკუთრებდ მისელა მოსელის და გადატან-გადმოტანის იარაღთა“. დღეს ეს ფორმულა არ არის საბაყოფილო და ვერც ერთი სოციალისტური ფრაქცია ვერ მიიღებს მას შესუსრებლად. თუმცა ისიც უნდა ესთქება, რომ ზოგიერთ ქვეყნებში სოციალდემოკრატიის ერთი ნაწილი ჯერ კიდევ ვერ გასცილებია ამ პირველ-ყოფილ უსრულ ფორმულას. რეზოლიუცია თხოულობს ნაციონალიზმს დასახოვადობებს წარმოების ყველა დარგის. დროებით ზომად ზოგიერთ ქვეყანაში სოციალ-დემოკრატია თხოულობს განსახოვადობას მანადისათვ. საფრანგეთში, ბელგიაში, გერმანიაში—მოთხოვნა მანადების სახელმწიფოს ხელში გადასვლისა, მაგობი ყველგან ამ მოთხოვნისათვის უფერებია, როგორც დროებით ზომას, რაც უსრული, რაც უმყოფილო,

მოგზაურობის დროს; დასწვდეთ ქუროლის წინააღმდეგ, და ამასთანავე თქვენ ინგლისში იხილეთ ერთი მანეთი ვოტა მეტს (ნახევარ-კრონი) წყლისწინა, კამანია ეს ვიზღავს; თქვენივე შეფასებით, რაც არ უნდა მოგპაროს, — ათას მანეთად, — და ისე რომ არც კი არჩევს საკმის, თავის დღეში არ მიზირავს პოლიციის (,რისთვის? — შეუხებლობა ერთხელ ავანტი დახვალევისა, —, რისთვის უნდა მივამოთ პოლიციას! სულ ერთია, იგი ვერაფერს ვერ ნახავს, თქვენი მანეთი ჩვენ მიერ მიღებულ ნახვადურსა ჰფარავს, აგრეთვე სხვა ხარჯებს, და იღვევ მოგება ვერნება! —, ყოველივე ეს ფორმალ კერძო კომუნისა, ანუ სამხანავო სოფლისეობის, რომელიც ვითარდება საშინელი სისწრაფით ამ უკანასკნელი 25 წლის განმავლობაში. მიუხაბეთ მის სამეცნიერო საზოგადოებანი, რომელიც რამოდენიმე კრონის მაგარიად იძლევიან წყენთ-საკვების, სამუშაოდ საქირო ოთახებს, მუხუშუმებს ან ზოოლოგიურ ბაღებს, რომელთაც ვერც ერთი ბილიონერი ვერ იყიდის თავისი მილიონებით! მიუმატეთ ამას კლუბები, რომლებიც გაძღვენ ოთახებს, ბიბლიოთეკებს, ადამიანთა კრებულში სიამოვნებას და სხვა ბევრ რამეს; აიღეთ ავთოკომოვის წინააღმდეგ დასწვდეთ საზოგადოებანი, აიღეთ სამხანავო მოგზაურობანი, რომელთაც აყვამენ არა მარტო კერძო აგენტები, არამედ განმანათლებელი დაწესებულებანიც (Polytechnic Schools ინგლისში); ან აიღეთ ესალად გაერკლებული ჩეველები ინგლისში, რომ კვირაში მანათად და ათ შურხადაც კი პირდაპირ წყლიდან სახლში მოგიტანებენ იმდენ თევზს, რამდენიც თქვენ და თქვენ ოჯახს გეყოფათ ერთი კვირის განმავლობაში, აიღეთ ველოსიედისტების კლუბები, მისი თანსაირი მოხერხებული საშახურთი; როუდსაც უწვენ კლუბის წევრებს, და სხვა და სხვა.

ერთი სიტყვით, ჩვენ თვალწინ გადის მღება ასობით და-

წესებულებანი, რომელნიც ავერ ახლა წარმოიშვნენ და საქონელი სისწრაფით ვრცელდებიან, და რომელნიც ვინაშეაქვს ჩვენ არაან ხმარების უუფარიოეს დარგთა კომპრომისის რგებლობის მოახლოებამხედ.

ბოლოს, ჩვენა გედეთ კიდევ, საქალაქო კომუნისტური დაწესებულებანი, რომელნიც ძლიერ ვრცელდებიან აგრეთვე. ქალაქი სტალიოს კლუბის მისცეს და არ ანჯარის შობს, თუ რამდენ წყალს დახარჯავს უკველივე ჩვენგანი; სტალიოს ველოსიათის ვიკევიანს განხი ვლექტორნი განათებისთვის დაშენიკურ მუშაობათათვის (მისათვის მანქანტრენა ვადწყევთა უკვე იყოლის თავისი საკუთარი ქვაბანშირის მიაბარებში). ქალაქებს აქვსთ თავისი საკუთარი ნავთბადურები და ლაკები, თავისი რანბუსები და ვლექტორნის ტრანჟები, ერთისა და იგივე ქართ დღისა თუ ჰატარა ამბიქილისათვის (რამოდენიმე ასი მანვიდენ 20 ვერსამდე ანგარკოთა ერთი და იგივე ფსია ტრანჟიში), თავისი საზოგადო აბანოები და სარტეკლები; ბოლოს, ქალაქში აშენებენ აგრეთვე თავის საერთო მხარეებს; ან იგი სავითოდ აშენებს ტყვებს, ან თავისი სარტევე ფერმას იწყობს (ტურკმენ ინგლისში). და თვითონეული წროობით იზრდება ეს ცდა სამოქალაქო მრეწველობის კომუნისტურად მოწყობისა და განვითარებისა, აგრეთვე ეს ცდა სულ უფრო და უფრო მრავალ სხვა და სხვა დარგებში გადადის.

ქ ა ნ ო ნ ი

VI

(დასკვნა).

ჩვენ ვედაეთ, რამდენადღ შევევლო, დავემტოციენბა კანონის ბარბაროსული წარმოშობა, მისი უწინდავობა და უში-

უნდა ყუილიყო ეს ფორმულა, მის მინკ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მაშინ ინტერნაციონალისათვის, რადგან ასე თუ ისე, ამ უსწულ ფორმულითაც-კი ინტერნაციონალი დამანჯრევი ხელმეორე შეგბო კერძო საკუთრების პრინციპს, მანგებულა და განოსთაქვა შეძლებულება ამ ყველაფე გაბატონებულ კრპის წინააღმდეგობისა. ამ რეზოლიუციის მნიშვნელობა ვაორკულდა, როცა ბელგიელმა დეპუტებმა მოითხოვა საზოგადო საკუთრება მიწისა (propriete commune du sol). ფრანგი და შვეიცარიელი დელეგატების პრუდონისტი უბრალოდ-სობა საშინლად აღუდგა წინ ამ მოთხოვნისებს. ზოგი, მაგალითად ლანგე, თანამა იყო აღგარებინა საქიროება მსხვილ წარმოებათა საციონალიზაციისა, მაგრამ სადავროთ საშინელი თავგამოდებით ებრძოდა აგრარულ კომუნისმს. ლანგე სხვათა შორის იმასაც ამბობდა, რომ აგრარული კომუნისმის სახელწინაფობიერება ძალის საშინელი გაძლიერება იქნებოდა. ყველა ამ მოწინააღმდეგეთ მარტო ბელგიელი დეპუტი უმკლავდებოდა შესანიშნავი კონდითა და ენერგიით, ბოლოს ინგლისელებმა და ვერმანელებმაც მიიღეს მოწინააღმდეგე სჯიბასში და ის აზრი ვამოსთქვეს, რომ მიწის კოლექტიური საკუთრებად ვარდაქნა საქირო და აუცილებელია არა მარტო იმისათვის, რომ ავგარად სამართლიანობა იქნება აღდგენილი, არამედ იმისთვისაც, რომ ამას თხოულნის თვით წარმოების ვაგუფარებებისა და საზოგადოებრივი უზიოთერობის გაუფრუბლების ისტორიულად აუცილებელი საჭიროებათა. რაც შეეხება ინდივიდუალურ თავისუფლებას, ჩვენ მისი სრული და ყოველმხრივი განვითარების მომხრე ვართ, მაგრამ უნდა აღვიბართ,

რომ სანამ კაპიტალი იქნება გაბატონებული, სანამ მას ხელში ექნება თავისი თანამედროვე გამპროლეტარებელი ძალა, სანამ მსხვილ კაპიტალს უფლება და შეძლება ექნება მისისი ექსპლოატაციის და ექსპროპრიაციის, სანამ თანამედროვე მრეწველობითი სისტემა სოციალური წარმოების მხრივ არ ვახდება აგრეთვე სოციალური მოხმარების მხრითაც, ყოველად შეუძლებელი ექნება ინდივიდუალური თავისუფლების განხორციელება. ეკრძო საუთნობა ინდივიდუალურ თავისუფლების სახსარი კი არ არის, როგორც ეს პრუდონისტებსმა გეკლნათ, არამედ თავისუფლების დამოუკველი და გამანადგურებელია. ეს იმისათვის, რამ ის წარმოშობს კონკურენციას, ბრძოლის ინდივიდთა და კლასთა შორის, იქ კი, სადაც ინდივიდთა და კლასთა შორის ბრძოლა-კონკურენცია არსებობს, ერთი გამარჯვებულია მეორე დამარცხებული, დამარცხებული მონებაში ვარდება, ეს აუცილებელია, რადგან შეუძლებელია მებრძოლ კლასთა შორის თანასწორობა. თუ კლასები არსებობენ მათ შორის ბრძოლაც უნდა იყოს. იქ კი, სადაც კლასთა ბრძოლა არსებობს თანასწორობას და თავისუფლების განხორციელებაც ყოველად შეუძლებელია. იმ პირობაში, რომელიც მონობას და მხოლოდ მონობას წარმოშობს, თავისუფლება ვერ აღმოცენდება. ეს ავიულებელია პრუდონისტებს და ეს მოაგონა მათი საფრანგეთის დელეგატთა უმკიცრებამ და სხვა დემკრის დელეგატებთა უბრაველსომამ. ერთი სიტყვით, კოლექტივისმის განხორციელება თავისუფლების განხორციელების პირველ და აუცილებელ პირობად იქნა ცნობილი კონგრესისგან. მიუხედავად ამისა რეზოლიუცია არ

ზნობა თანამედროვე საზოგადოებაში, მისი უზნებობა და ულოლიკობა ყოველ ცხარე საზოგადოებაში, აგრეთვე მისი უსარგებლობა ადამიანის ცხოვრების მრავალ-ვერ დარტობა მოსაწყობად და მოსაწყობებლად;— ჩვენ ვეცადეთ დავგვეტოკინებინა, რომ არც ადამიანის საზოგადოებრიობის, არც წარმოების, არც ინდივიდუალური კანდიდატურა ვაღწვევების სატირების, არც მეცნიერებას, ხელოვნებას და სარწმუნოებას,—არაფერს ნამდვირ საზოგადოებრივ მოვლენას არა აქვს არავითარი კავშირი კანონის აუცილებლობასთან, არამედ ყოველივე ეს პირდაპირი მებრძოლი, წინააღმდეგი და გამომრიცხველია კანონისა. ჩვენ ვამტკიცებდით აგრეთვე, რომ თვით თანამედროვე კაცობრიობაში არსებობს ტენდენცია კანონის უარ-ყოფისა და ეს ტენდენცია ბოლოს და ბოლოს სინამდვილედ გადაიქცევა, როდენარჩხია და თავისუფალი კომუნისმი დაეძვრა საფუძვლად ადამიანთა საზოგადოებრივ ცხოვრებას და როდესაც თვით ადამიანის აზრი, თვით მეცნიერებაც კი განათავისუფლდება იმგვარ ცნებათაგან, როგორც არის **კანონი**.

ჩვენ გვწყალობს ეს იდეალი, ეს ღიალი მომავალი კაცობრიობისა, როდესაც იგი იცხოვრებს სრულიად თავისუფლად, ანარქიულად, **უკანონოდ**. შორს მჭკრეტელი ბაკუნინი ამბობდა კიდევ: თანამედროვე ცხოვრების ანალოზმა და წარსულის ისტორიამ აღმარაწინა კაცობრიობის ღიალი მომავალი: მე უკვე ეხედვ საყოველთაო ხაოსისა და ღანკრევის ღრუბლებს იქით—უკანონოდ, თავისუფლად, ანარქიულად მცხოვრებ კაცობრიობასაო.

ჩვენ ეხედეთ, როგორც ბაკუნინი, ამგვარ კაცობრიობას მომავალში,—ეს არის ჩვენი მამოქმედებელი იდეალი,—და საფუძვლივ, ღრმა საფუძვლივ გვაქვს, ეს იდეალი ვიწამით და მისკენ მივეშურებოდით მთელი ძალე-ღონით, მთელი ჩვენი შემოქმედებითა და სულის კვებით.

იქნა შეძლებული ამ საკითხის შესახებ. მისი უკანასკნელად გადაწყვეტა დავიდა მომავალი წლის ბრიუსელის კონგრესის. სხვა რეზოლუციათა შორის ჩვენ შეეცებით მხოლოდ ორს, დანარჩენს ჩვენთვის მნიშვნელობა არ აქვს ან იმისათვის, რომ ის წარმოადგენს ტენევის რეზოლუციების უბრალო განმეორებას, ან და საზოგადო მნიშვნელობას მოკლებულ არიან ჩვენი დროისთვის.

მეშველ კითხვა, რომელიც უნდა გაერჩია კონგრესს შემდეგი იყო: აფერხებს თუ არა პოლიტიკური თავისუფლების უკანონობა მუშათა კლასის ეკონომიურად განვითარების საქმეს და არის თუ არა ის მიზეზი სოციალურ უწყსარბიობისა? რა სახსრებით შეიძლება ამ პოლიტიკური თავისუფლების რაც შეიძლება მალე განხორციელდეს. წარმოადგენენ თუ არა ამგვარ სახსართ შეუზღუდველი უფლება დაეკავშირებისა და აგრეთვე შეუზღუდველი თავისუფლება პრესისა? ამ კითხვის შესახებ უკანადაც იქნა მიღებული შემდეგი რეზოლუცია: „რადგან პოლიტიკური თავისუფლების უკანონობა აფერხებს პოლიტიკარიატის სოციალურ აღზრდასა და ემანსიპაციას, კონგრესი ადგენს:

1. სოციალური ემანსიპაცია მუშათა განუყოფელი მათ პოლიტიკურ ემანსიპაციასთან.
2. განხორციელდეს პოლიტიკური თავისუფლების არის პირველი და აბსოლუტური სატირებელი. „რასმადედაც უკეთესი და ენერგიული იყო პასუხი საკითხის პირველ ნაწილზე, იმდენად უშინაარსო და სუსტი იყო წინადადება სახსრების შესახებ პოლიტიკური თავისუფლების აღსადგენად. ამ სულის

მიტიმაცია ვართ ისეთი სასტიკი მდევნილი კანონისა, ამ ძეგლის-უძველეს ცნების, რომელიც უნდა ამოქმედდეს საუკუნოდ კაცობრიობის ისტორიის დამალო ფიქრად, რამეთუ ეს ამპირებულ და უზნეო ღირებულება და ადამიანის თავისი მისი ადგილი დავკერძოო თავისუფლებას, კომუნისმს,—ანარჩხისა. მის შემდეგ რაც კანონი, პირდაპირ შედეგი სახელმწიფო ორგანიზაციისა, საზოგადოებას „მართავს“, ადამიანებს არწმუნებენ რომ იგი უზნეოსი გამოავლულება სასოგადოებრიობისა,—სრულიად უსინდისით, ათასწირი საფრზეებით, ყველგან და ყოველთვის, ასე ვასინჯეთ მეცნიერების სახელითაც კი,—მაშინ როდესაც სწორად უკანასკნელმა აღმოაჩინა რომ იგი წარმოშობილია სახელმწიფო ორგანიზაციისაგან, ბარბაროსობისაგან, ადამიანის მიერ ადამიანის დამონებისაგან.—იგი შედეგია მონობის და ადამიანის ძალთა უთანაბრებისა, და არაფერი სარაო არა აქვს საზოგადოებრიობასთან, რომელიც თავისუფლება და ადამიანის ძალთა ეკონომია. კანონის სახელმწიფოს გარეშე არ არსებობს, სახელმწიფო კი პირდაპირი ნაშენია ძალმომრებობაზედ, იგი დახასიათდება ძალმომრებელ დაწესებულებებით, იგი გარეთვე ერთი განსაზღვრული ტიპის საზოგადოებისა, ისტორიულად შექმნილი და გარდავლილი,—და მასთანავე კანონის აუცილებლობის დამტკიცება სახელმწიფოს ერთად ერთ საზოგადო ფორმად აღიარებას ნიშნავს, რიკაც პირდაპირი ამსურლია და სრული უყიკება სოციალური ევოლიუციის შინაარსისა და ისტორიისა. ეს პირველი საბუთია კანონის მავნებლობისა, ანტისოციალობისა და აგრეთვე მისი განჭრობის კაცობრიობის მომავალ ცხოვრებაში..

მას შემდეგ ადამიანებს არწმუნებენ, რომ კანონი ყოველ საზოგადოებაში დამტკიცელია საზოგადო შვიდლობიანობისა, საკუთრებისა, წესიერებისა, თავისუფლებისა, ადამიანთა შორის

შესახებ კონგრესი დაკმაყოფილდა იმით, რომ წინადადება შეიტანა, რომ ეს რეზოლუცია გაემეორებინათ თანხანართა ყველ წლობით, ემოქმედნათ ენევის კონგრესთან ანაზობით, რომ შემდეგ მოეცეკნათ ყველა ხალხთათვის შურტყველი უფლებები 1789 წლისა. მაგრამ თუ პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ შეიძლებოდა შეთანხმება და ერთად მოქმედება ამ წინადადება ბურჟუაზიისა და პოლიტიკარიატისა, სოციალური უკუშრობითობა (ინტერესთა წინააღმდეგობა კ. ო.) აძილებდა ბურჟუაზიას დარჩენილიყო პოლიტიკარიატის მოწინააღმდეგე ბანაკში. ეს კი კონგრესს არ აღიარა, თუმცა დამდებელთა ერთმა ნაწილმა გამოსიტყვა ასეთი აზრები*). აგრე გაყოფა ორი, ჩვენის აზრით, განუყოფელი თავისუფლების—ეკონომიური და პოლიტიკური—ღლი შეცდომა იყო. რა კი ინტერნაციონალმა ეკონომიურ თავისუფლების განხორცილება ჩამოაშორა პოლიტიკური თავისუფლების განხორციელბას და ამგვარად რევალიუტცია გაყო ორად, პოლიტიკური და ეკონომიურად, რატი პოლიტიკური ვარდაქვის საკითხი—მისწარფება მამნიდელი ბურჟუაზიისა—ეკონომიურ საკითხზე—პოლიტიკარიატის მისწარფება—წინ დააყენა **პრაქტიკულად**, ინტერნაციონალში მყოფად დემოკრატამ თავი აიშვა: შორეული სოციალიზმი მიიღო, მხოლოდ დემოკრატისზიანისა, სამეგრისით ვადადამილი ეკონომიური საკითხი აღარავის ამინებდა, პირიქით იმედებს უღივიმებდა გულში პოლიტიკარი, შეძლებას აძლევდა ინტერნაციონალის მათ მიწანათა განმზარ-

*) უკვე სხვებელი წიგნი Юго და Штейнман-ისა, გვ. 264.

თანაწროობისა და სხვა;—მაშინ როდესაც ისტორიას არ ახსოვს ერთი საზოგადოება, კანონზედ დაყრდნობილი, რომ იგი არ ყოფილიყოს პირდაპირ დაყრდნობილი მარცხედლეჯზედ საკუთრების მავიერად, უწყისობაზედ წესიერების მავიერად, მონაბაზედ თავისუფლებისა და თანაწროობა ს მავიერად, დანაშაულზედ მშვიდობიანობისა და კაცობეყარობის მავიერად. თანამედროვე საზოგადოებაში ^{*/}19 კაცობიანობისა შიშილით ცვდება,—ამის დამკველია კანონი და არა ასაკუთრებისა*, რომლის კომუნისტური ფორმაც არის ერთად ერთი რაციონალური. თანამედროვე კაცობიანობის ცხოვრებაში რაც დანაშაული ხდება, სულ ამ ყრბა საკუთრების კანონისა და სხვა არა ნორმალურ, კანონის მიერ განმტკიცებულ პირობებშივე ვამოიღის, კანონი თვით ხდება დანაშაულის წყაროდ,—არა თუ იგი მებრძოლია დანაშაულობისა, კაცის კვლიისა და წამებისა. აგრეთვე თავისუფლება და სხვ. პირდაპირ უარ-ყოფილია კანონის მიერ:—პოლიცია და ჯარი, ათასი გარყვნილი ბიუროკრატი და მთელი უარ-ჰყოფელი მის და უშლიან მიერდ მილიონობით ხალხის თავისუფლებას,—არა თუ კანონი დამკველია თავისუფლებისა და სხვა აუცილებელ საჭირო მოთხოვნილებათა თანამედროვე საზოგადოებაში. მთელი ძველი და თანამედროვე კანონი გამოხატულებაა მთელი ძველი და თანამედროვე ცხოვრების მონობისა, და ძველი და თანამედროვე კანონის სარგებლობა და აზრიანობა მაშინ დამტკიცდება, რომ ამ ძველი და თანამედროვე ცხოვრების სისაძაღლის დამტკიცება იყოს შესაძლებელი, როგორც რაღაც შუენიერისა და სასურველისა. ეს უკანასკნელი არ აბსურდია, და მამსადამე აბსურდია ძველი და თანამედროვე კანონის სარგებლობაცა და საჭიროებაც.

ეს მეორე საერთო არგუმენტია კანონის წინააღმდეგ,—განსაღერულ ეპოქებში, განსაკუთრებით თანამედროვე ხანა-

ში, მისი ყოველად უსაგებლობა, მანებლობა და დანაშაულის წყაროდ დასახვა.

იღიეთ რომელიც გინდათ საზოგადოება, *არც ვინაშე მამსა* ვალი კოლექტივიზმიც და დასტოვეთ ერთი რომელიმე დაწესებულებათაგანი თანამედროვე საზოგადოებისა, დასტოვეთ ნატამალი სხელშეიფო ორგანიზაციისა და კანონის ცნება,— და წელნელა აღდგება მაშინვე მთელი თანამედროვე მონობა, რომელიც აღკვეთილია საერთო არა აქვს საზოგადოებრივობასთან. საზოგადო ინტერესებს, საზოგადო იდეალითა, საზოგადო მისწრაფებითა კანონმდებლობავეც ვამოხატავს,—ეს შეუღლებელია და აბსურდია, იგი ვერ დაიძვს უპირავედესობის ინტერესებს, რადგანაც შეუღლებელია ერთ ზედიზედ საზოგადოებაში განსაღერული საერთო ურთავდესობისა და უკორესობის ნახვა, ისეთი მრავალფეროვანია კაცთა შორის ვაწყობილებანი, ათასანარია კითხვები, რომელიც ცხოვრებას აღელვებს,— ისეთი რამ აბსურდული, უშინაარსო და უსამართლო რამ არის მთელ უპირავედესობა და უმეტესობა და განსაკუთრებით მასზედ მიერ მონაწირ დაწყებულებათა აშენება!—ეს კიდევ ერთი მშლავი არგუმენტია კანონის წინააღმდეგ.

აგრეთვე იღიეთ ადამიანთა განწყობილების მრავალნარი დარგი. წარმოება, როგორც არა ვთქვიეთ, უფრო ძველი მოვლენაა, ვიდრე კანონი. ეს უკანასკნელი ყოველთვის იყო მისი მტერი, ექსპლიატატორი მწირმოვლები კლასითა და მათი მღეწელი დამტკიცებელი მავიერად. მართო მე XIX საუკუნის მუშათა ისტორია ამტკიცებს ამას, სხვა არა იყოს არა. წარმოება იმისთანა ფართო, უნივერსალური მოვლენაა ადამიანთა ცხოვრებაში, ისეთი საერთო რამ საზოგადოების ყველა ტიპითვის, მის წარმართშიც ისეთი რთული და მრავალფეროვანი ძალები იღებდენ მონაწილებას, რომ სრულიად ვარგეშ სდავს იგი

ციოებელ იარაღად ხმარებისა. მაგრამ ამისათვის საჭირო იყო საყვარშიობა და სარევილოუტო ფრაზეოლოგიისა და მისწრაფების ინტერნაციონალიდან სრულიად გამოდევნა და მის აღვიღებ დემოკრატიულ მოქმედების გაყვანა ინტერნაციონალიში. სწორედ ამ რეზოლუციით დაიწყო პოლიტიკანთა რეაქცია სოციალიზმის წინააღმდეგ, რადგან სწორედ ამ რეზოლიუციით გამოიჩვენა, რომ ინტერნაციონალის ერთი ნაწილი სოციალურ დემოკრატბისაყენ და არა მოკლედ სოციალიზმისაყენ მისწრაფებაა. შედეგებს ამ რეზოლიუციის მივლინის ჩვენ დაივანხათ შემდეგ, როცა ინტერნაციონალიში ორი მიმართულება იჩენს თავს და ერთმანეთს დაეჯახება.

* * *

კორპორაციისა და კავშირების საკითხმა შემდეგი დიდმნიშვნელოვანი კითხვის დასმა და ახსნა გახადა საჭირო: «გამოიწვევს თუ არა, მეოთხე წოდების» ორგანიზაცია განთავისუფლებისათვის, ფორმალს კიდევ უფრო გაკვირებელი მებუთე წოდებისა და თუ გამოიწვევს, რა სახსარი უნდა იქნას ხმარებული ამ განსაჯდელის თავიდან ასაკენდნად? კონგრესმა ამ კითხვის შესახებ შემდეგი რეზოლიუცია მიიღო:

1. კონგრესი აღიარებს, რომ შედეგად თანამედროვე მუშათა ორგანიზაციებისა, თუ ისინი მართლაც ვაგრკელდნენ თავიანთ ეხლანდელი ფორმით, შეიძლება შეიქმნას ფორმაცია ცენტრალურად მეთათხე კლასისა, რომლის ვარგეშ დარბევა მებუთე წოდებას კიდევ უფრო ვალტკაცებელია.

ეკაროუსის წინადადებით შემდეგი სიტყვები მიუშატეს ზე-მო მუხლს: შესაძლებელი განსაჯდელი, რომელიც მებუთე წოდების

დღების აღმოკენებაში მდგომიერობას, ვაჭკრება იმისათვის, რომ თანამედროვე მრეწველობის განვითარება შეუღლებელად ხდის პატარა ზომის წარმოების განვითარებას. თანამედროვე მრეწველობა, რომელიც მხვილი წარმოებისაყენ მისწრაფვის, სხანთაჟეს ყველა ინდივიდუალურ ძალებს და გახდის საერთო შრომის ეკლესათვის საჭიროად.

2. ამ განსაჯდელის თავიდან ასაშორებლად კონგრესს საჭიროდ მიიანია, რომ პროლეტარიატი შემდეგი რწმენით განიმტკიცდეს: სოციალური ვარდენაშნა შეიძლება არბა და სრული იქნას მხოლოდ ამ შემთხვევაში, თუ ეცდებიან ვაგერნა იქნონ მთელ საზოგადოებაზე, რათა შეგანებნონ მისი ყველასთვის თანაწორ სარგებლიანობის და სამართლიანობის საჭიროება.

3. ყოველ შემთხვევაში კონგრესი ჰეიჭრობს, რომ ცდა მუშათა ორგანიზაციების შექმნისა, თავის ვამართლებს იმაში ჰპოებს, რომ ორგანიზაცია სპობს, რამდენადაც შესაძლებელია, კაპიტალის შრომის საქმეებში ჩარევის და ვაჟაჟეს იდეია ურთიერთობისა და ერთობისა.

ეს რეზოლიუცია შედგენილ და წარდგენილ წინა ცუბარდებუასაგან, დამატება ერთ ვეკაროუს ეკუთვნის. წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს დამატებას და რეზოლიუციის შორის თვალსაჩინოა. ეს წინააღმდეგობა შემთხვევითი არ არის, მის სერიოზული საფუძველი აქვს და მის ვარგეშას ჩვენ შემდეგ წერილში შეუდგებით.

კანონის შინაარსისა და ხასიათისა, — და ეს უკანასკნელი ისეთი სუსტი ნაწინებელი და საცოდავი მოღონა პირველიან შედარებით, წარმოი, ე.ი. კანონის მოსპობა მხოლოდ ერთ ვეჯარ დაღუპებად ვარაძობას: წარმოება განთავისუფლებდა და საზოგადოებრივობა გაიზარდა, განიწმინდა მხოლოდ მონაობის მიერ მოგროვილი ტალახისგან. — აიღეთ ინდივიდუალური კომპლიტეტის ის გადაწყვეტა — აქვს დიანახავი, რომ როდესაც კანონები არ არსებობდნენ, ბარბაროსთა შორისაც კი ეს პრაციკსსა უფრო კვირანად და ადამიანურად სდებოდა, — ყოველ წესს ინდივიდუალური კომპლიტეტის გადაწყვეტისას ჰქონდა თავისი აზრი, შინაარსი, ლოლიკა, — კანონს კი ერთი რამ აქვს მხოლოდ — დასჯა. — უაზროდ, ულოლიკოდ, შეტყუარად, და ექნად წარმოება რომ ვერც ერთი თორისტი დღეს რაციონალურად ვერ განსუსაზღვრავს — რა არის დანაშაული. — აიღეთ აგრეთვე მეცნიერება, ხელოვნება, სასწრაფოება, — აქაც კანონს არავითარი მონაწილეობა არ მიუღია არც მათ წარმოშობაში, არც მათ განვითარებაში. — იგი მათი მტერი იყო, მდევნილი, და როდესაც კერძოდ სასწრაფოებას შეუკავშირდებოდა ხოლომე კანონი — ინკვიზიტორად და სახელმწიფო დესპოტიზმის ლოდი აწვევბოდა ხოლომე კაცობრიობას დაღაღულ გულზედ.

ეს კიდევ ერთი დიდი არგუმენტი კანონის წინააღმდეგ, რომ იგი ერთი საზოგადოება, წარმავალი, მოკლე მომენტია ადამიანთა საზოგადოების განსაზღვრული, გარდამავალი და უსუსუზღვრესი ტიპისა, — სახელმწიფოთა, — და არავინი საერთო არა აქვს იმ ძველის უძველესს, ღრმს და უნივერსალურ განწყობილებებთან ადამიანთა შორის, რომელთა კრებულები შედგენს მთელ საზოგადოებრივობას, ადამიანთა ცხოვრების თვით შინაარსსა და საფუძველს.

ბოლოს, — აიღეთ მთელი ისტორია კაცობრიობისა, აიღეთ მისი ის ნაწილი, როდესაც ადამიანები უკანონოდ სცხოვრობდნენ, აიღეთ მისი ის ნაწილი, როდესაც სახელმწიფო დესპოტიზმი და კერძო საკუთრება სტანჯავდა და ანადგურებდა ადამიანებს, და დარწმუნდებით, რომ პრინციპი საზოგადოებრივობისა, — ნაკლები შრომა და მშვიდ დაქაყოფილება მოთხოვნილებათა განსაზღვრულ პირობებში, — სწორად უკანონო საზოგადოებაში ხორციელდებოდა, (რასაკვირველია და ხლოვებით), სწორად კომუნისმის და ანარქიის ფარგლებში, რადგანად ეს შესაძლებელი იყო კაცობრიობის ცხოვრების პირველ ხანებში. — იმ საზოგადოებაში კი, სადაც სახელმწიფო ორგანიზაცია და კანონი იყვნენ გამყვებულნი, — მუდმივი ბრძოლა არსებობდა თავისუფალ მწარმოებელთა ორგანიზაციებისა, რომელნიც სდგებოდნენ ანტიკომუნალურ განმეტრება წინააღმდეგ, სახელმწიფოსა და კერძო საკუთრების წინააღმდეგ, — მუდმივი ბრძოლა კანონმდებელთა და კანონის-მიერ დამონებულთა შორის. თქვენ ნახათ აგრეთვე მუდმივ ტენდენციას კანონის დათრგუნვისა და თავისუფალ ორგანიზაციათა შედგენისას; — ეს ტენდენცია ბოლოს და ბოლოს ინატივობდა ხოლომე საყოველთაო კანონის უარყოფაში, — რევოლუციუში, — და ის მომენტები ადამიანთა ცხოვრებისას, როდესაც რევოლუციისა და ანარქიის გაუმარჯნია ხოლომე, ყოფილა ყოველთვის საფუძველი პროგრესისას, უღრმესი და უმაღლესი შემოქმედებისა, — დამარცხების მომენტები ეს სიცილი და განსაზღვრება, დაცემა და გახრჩვა მთელ ხალხთა, საფლავში ჩასაღვრება მთელ ცივილიზაციათა კანონისა და სახელმწიფოს მიერ. — თანამედროვე ცხოვრება დიდი რევოლუციუისა, საყოველთაო კანონის უარყოფისა, ანარქიისა და კომუნისმისა, — მისწრაფის აგრეთვე, — და უმაღლესი

საზოგადოებრივობის, უმაღლესი სოლიდარობის სახეობით. აზრი, მეცნიერება, ხელოვნება, თვით მწარმოებელი მოქმედება და წინ-სიბოლა აგრეთვე ძლიერის ნახაჯით მიღის ამ დიდი იდეალისაკენ. სოციალური რევოლუციუის აზრული შვილ რეფუტელით განაჩიხებულა თანამედროვე საზოგადოების პორიზონტზედ, მისი საშინელი ქეპაქუბელი განმანადგურებელი წარღვით მოვედინება მთელ თანამედროვე სოციალურ დაშლა შენობას; ძრწინა ძველის დამცველი და ორკუცებენ შრომას დაიღწი მომადონებელნი წარღვნისა, — გიოვანნი პოვიოს წინასწარმეტყველება სრულდება, — ადამიანის ცხოვრება ანარქიისავე არის მიმართული, — და ის საშინელი ხათქი და ზრიალი სოციალური რევოლუციისა, რომელიც წამოეკავს მონობას და მის უსუსუზღვრეს ფორმულას — კანონს, — გულს უსახავს მთელ უსუსუკაციობისას წარღვნის შემდეგ მოქმედებულად ანარქიის ცისარტყელის გარდაცვრის იმესს; ამ წარღვნას ეკვლება მოუწყვლად იგი და აჩქარებს, მისენ მიეშურება მთელი თავისი გობით, ახრით, მუშობით, მთელი თავისი ტანჯული არსებით, — და ეს, თუ გნებავთ, ყველაზედ უფრო მშვენიერი, დიდი, ძლიერი და შეურყვველი არგუმენტი კანონის წინააღმდეგ, რომლის უღელიც ეხლა მთელ მიაზრე და მწარმოებელ კაცობრიობას სისრცხლდ მიანია.

მე-XX საუკუნის ინდივიდი, რომელსაც სწყურია ინტეგრალური განვითარება და მედიდურად იღწვის შექქნას თავისი მომავალი სიღიდის აუცილებელი პირობა, — საუკეთესო არგუმენტი კანონის წინააღმდეგ.

და როდესაც მოსიპობა მთელი თანამედროვე საზოგადოების საფუძველი, როდესაც საზოგადოებას ნამდვილი თანასუბრობა, ნამდვილი თავისუფლება დედება საფუძვლად, როდესაც თავისუფალი, კომუნისტური წარმოება იქმნება ერთადერთი წესი უმთავრესი მოთხოვნილებათა დაქაყოფილებისა, — მაშინ მოსიპობა კანონიც, მოსიპობა დანაშაულიც, მოსიპობა ყველა ის პირობები, რომელიც თანამედროვე საზოგადოებაში აუცილებელ ჰყოფს ერთსაც და შორისაც.

ეს არის კაცობრიობის იდეალი. ეს არის ჩვენი, ანარქისტების იდეალიც, და ჩვენ ყოველთვის ესცდილობთ ნათელ ვყოთ ეს იდეალი, შევანებოთ იგი რაც შეიძლება მყოფოდ და ნათლად მუშა ხალხს დიდი მომავალი კაცობრიობისა, შევიღეთ ჩვენ თვითონ, როგორც ოღნობანი, როგორც მომქმედნი იდეენტები იმ საერთო შეურყვებელ სიბოლაში, რომელიც კაცობრიობას ანარქიისაკენ, უკანონობისაკენ წარბეატებს.

რადგანაც ადამიანის საზოგადოებრივობის დიდსა და საყოველთაო გამობატლებათ არა აქვს არავითარი საერთო რამ კანონთან, და უკანასკნელის მოსიპობით ეს გამობატლებანი არა თუ მოსიპობიან, არამედ განცხოველებიან და ადამიანს შორილაც ნამდვილ გვირგვინდ გახდიან ბუნებითა შემოქმედებისა. თავისუფალი კომუნისმი, სადაც ძალთა გყონობის პრინციპი — მნიშნუშ შრომის ხარჯისა და მაქსიმუმი მოთხოვნილებათა დაქაყოფილებისა, — ნამდვილად და სავსებით განხორციელდება. თავისუფალი შეთანხმება კაცთა შორის ყოველ ცალკე შემთხვევაში, მრავალი თავისუფალი კავშირები თვითიფლდ მწარმოებელ კომუნეში, მრავალი კავშირები ამ კომუნეთა, თავისუფალი წარმოება ნაკლები შრომითა და მეცნიერების სრული და უხვი დანაშრებით, თავისუფალი აღზრდა ნამდვილი მეცნიერისა, არტისტის მწარმოებლისა, ხელოვნების ცეცხლით აგზნებული ზნეობრივი არისა, თავ-

მოყვარე და სხვათა მოსიყვარულე არსისა იმავე დროს, დატრიალებმა მთელ ბუნებისა და კაცის ენერჯიათა—საყოველთაო სასარგებლოდ,—აი რა იქნება მომავალი საზოგადოება, მომავალი ანარქია, რომელიც არა ჰყავს თანამედროვე დაჩაგრულ და უფიც საზოგადოებას, რომელსაც სახელმწიფო და კანონი „პატიარნობის“ კაპიტალიზმის სასარგებლოდ, რამოდენიმე ვისივედღე ბურჟუაზია უძირო მუცლის აღსაცხდებოდა.

მაშინ კანონი კიდევ უფრო შეუძლებელი და აბსურდი, ულოლიკო იქნება,—წინააღმდეგ მენჯერის აზრისა,—ხალხთა მასსაში მაინც განდებმა ტუნდენცია კანონისა და სახელმწიფოს შექმნის, თუ გინდ რომ კიდევ განხორციელებდეს თავდაპირველად ანარქიული წყობილება, — თუ განდებდა იმისა, რომ მაშინ საზოგადოებრივი განწყობილებანი იფრო გართულდებიან, და ამ განწყობილებათა სირთულე კი პირდაპირ პროპორციულად იტება კანონის სიბასურდესა და ულოლიკობას, რადგანაც,—რაც მტრე და მრავალფეროვანია განწყობილებანი ადამიანთა შორის, მით უფრო ძნელი ამ განწყობილებათა შეკრება, ერთ ფულუსში მათი თავის მოყრა რამოდენიმე პირთა მიერ, ვერცხელსე რომ იყენენ ეს უკანასკნელები, მთვან რამოდენიმე წესის გამოყვანა და ყველასათვის, მლიონათათვის სავალდებულოდ დადება ამ წესისა დასჯისა და წამების ბუკარით.

მაშინ თვით სიტყვა **კანონი** ამოიშლება ადამიანთა ლექსიკონიდან, თვით **მეცნიერება** შაიკ-კი. ტლაც ნამდვილ მეცნიერებაში სიტყვა კანონის მხოლოდ ჩვეულებით ხმარობენ, და ის „მეცნიერება“ რომელთაც ბუნების კანონი მართლაც რაღაც ზვედან დადგენილი ჰქონიათ, რომელიც **ბუნებას ბუნებას** და სხე,—სრულიად მოცილებულნი არიან ბუნების „კანონის“ ნამდვილ შეგნებას.

ყოველივე ბუნების კანონი პროპორციათა, თუ ესა და ეს მოვლენანი ამა და ამ ნაირად მოხედნენ ერთმანეთს—განსაზღვრული მოვლენა მოხდება—აი რა არის შინაარსი ბუნების კანონისა,—და ეს ხასიათი, თუ ყოველ ჩაუკვირდებით მას, სრულიად აუცილს მას იმ მისტიკურ, უხედავ ხასიათს, რომელსაც მას პირველი მეცნიერები აწერდენ და ახლაც აწერენ ბევრნი, ზოგნი მისი შეუგებლობით და ზოგნიც ჩვეულებით. ბუნების კანონი სხვა არ არის, ვაძრ და ერთი საერთო ფაქტისა, რომლის შექმნაში მონაწილეობდა მერიცხა და სხვა ძალითა, სხვა და სხვა მოვლენათა ერთ ვარ განწყობილებას, და აღმოჩენა ამ ფაქტის, შეგნება ამ ფაქტისა და მისი ახსენა,—აი ის, რასაც ჩვენ აღმოჩენის ვუწოდებთ. ბუნების კანონი **ჩვენ მიერ** შეგნება მოვლენათა ხასიათისა და მათ შორის განწყობილებათა, იგი შეგროვილი გამოცდილება ადამიანისა, საერთო ფაქტი, ჩვენ მიერ შენიშნული,—მეცნიერება ადამიანისა, როგორც სიტყვა შესანიშნავა ფრანგმა მეცნიერმა ლედანტემმა, და მომავალი საზოგადოების ინდივიდის სრულად მითი იქნება თავისფლად და დიდად, რომ ეს კანონი მის ხელში იქნება, და არა „კანონი“ ფაქტობრივად და ეშპაქურად დასაბუჯრეს მას. მომავალი ადამიანი თვით შევა მთელი თავისი ენერჯიით იმ საერთო თანსწორებაში, სადაც შედინა თავისი ძალები ყანახაზღვრული მოვლენის წარმოსაშობად, ისე, როგორც ვარველთის შედილია იგი, მა რამ აქამდის ნაკლებად, ნაკლები შეგნებით, მომავალი მუ კი მთლიან, სრულიად, მთელი თავისი განვითარებული ძალებით. საესებით შეგნება ბუნების კანონთა, საესებით მოხმარება ბუნების ენერჯიათა ამ კანონთა შესგნებით—აი ჩვენი იდეალი, მტრე ბუნების ენერჯია ინდივიდის ხელში, რომელიც თავის საკუთარ ენერ-

ჯიათა განსავითარებლად მოიხმარს მას,—აი ჩვენი ფორმული პროფერისისა, რომლის სრული შეგნებაც მთელს მუცელში შეიძლება მხოლოდ, როდესაც ინდივიდი იტყვას: „**საქმეები კანონი!**“ იგი ჩემ-მიერ შეგნების მოვლენათა, მათ შორის განწყობილებათა, იგი წესთა ჩემ-მიერ ენერჯიის შოვნისა და ტრიალისა, იგი წესთა ჩემი შეგნებულად ბუნებაში ტრიალისა,—იგი ჩემთვის **კანონი** არა, — **იარაღი**, იარაღი ჩემი დაუსრულებელი განვითარებისა... მაშინ მოისპობა სიტყვა „**კანონი**“ საუკუნოდ.

პროფერისს ამ ფორმულიად ბევრი საინტერესო დასკვნანი შეიძლება რომ გამოვიყვანო კაცმა, მაგრამ ეს სულ სხვა საგანს შეადგენს, და შემდეგ ვისაუბროთ, მკითხველო, როდესაც დროა, ხალისი, და უკეთესი პირობა გვცქნება ჩვენი ტანჯული გულის ნადების გამოარებისა ჩვენ მომეფათვის...

(დასასრული)

Baton

საქმეების ვარჩევა გურუში

მთი დაშუქებული მშენებნი დალა იყო. პატარა ეკლესიასთან ამწვანებულ გორაკზე, საიდანაც შორს, დიდ მანძილზე მოსანს რიგველი მიდამო მთა-ეკლესიანდრეებითა და რომლის ძირსაც მიუღწევად დიდი ანკარა ქვა-შირი მდინარე, შეუგებნებულ ისხდა და იდგა მოღაზე, ქეფზე, საყდრის საძირაკეულ ფერადის ტანისამოსით გამოწყობილი ხალხი, მოხუცი, ახალ გავზა, ქალი და კაცი. საიღვე ყველს სტრიაბული და საქმიანი გამომეტყველება ჰქონდა აღბეჭდილი. ვტუობდა, ყველას განჯზახათ თავისი მოვლენების პირნათლად ასრულება. ხალხი იყო მრავალი, მაგრამ კიდევ და კიდევებამტობდა.

შეე კარგა მალა აიწია, ის თითქოს უღიზიდა და თავის სხივებით ერთბაშის უქმედა ამ შრომელ ხალხს, რომელსაც აქა-ქო გრევი ენ ხელღვინტებდა. ზოგს იმათვანს იცნობდა და ხალხი და პატივს სცემდა.

ხალხში აღდა ერთი კაცი და მიმართა კრებას:

— ამხანაგებო, ავირობით თავმჯდომარე და შეუდგეთ საქმეების ვარჩევის!

— ავირობით, ავირობით თავმჯდომარე და შეუდგეთ საქმეების ვარჩევის!

— ავირობით, ავირობით, შეუდგეთ საქმეებს; დროია! — მოისმა ხმები.

№ 1. ავირობით! — სიტყვა კაცმა.

— ესთხოვით, ესთხოვით! — დაძახა მრავალმა ხმა.

— მადლობელი ვარ, მაგრამ მე არ შემიძლია თავმჯდომარეობა, მე ჩემს მნიშნათულებით წინააღმდეგი ვარ თავმჯდომარეობას, — მიუგო № 3-მა.

— თავმჯდომარეობის წინააღმდეგი?... ნეტავი რა პარტიის გე თენის: სოციალ-დემოკრატიის თუ ფერდიალისტების! — მოისმა ხალხში, აიოჩქოლდა და ყურადღებით დააქტკრდა № 1-ს.

№ 2-მა რამოდენიმე სიტყვით განუმარტა ანარქისტული აზრი თავმჯდომარეობის შესახებ, რომ ხალხსა არასოდეს არ უნდა დაესვენ უფროსი წესიტრების დამცველად, ამაზედ თითონ საერთოთ უნდა დაიკოს წესიტრება, ერთმანეთს პატივისცემით და ყურადღებით უნდა გატრობოდეს, დააკლდოს ახლის გამოთქმა და მოიმიხნებთ მოსწონსი ყველას.

— კი მოგეცა ღმერთმა, კი ავიო, — გაისმა ხალხში, — მარა შენოგილი რომ არ ვართო!

— თუ არ ვსდით და არ დეიწვებთ, თავის დღემდე ვერ შევიქმევით, მიუგო ხალხს № 2-მა.

— ნამეტარი კია...

ამ დროს წამდებდა ერთი ახალგაზრდა კაცი და სიტყვა: —

ჩენი, როგორც სოციალ-დემოკრატებს, უნდა გვაყვადეს თავ-
მჯდომარე!

ხალხი ცოტათი ჩაიწმინდა.

— ამა წს ესთხოვით, მოისმა ვილაყის ხმა.

— ესთხოვით ..

— აუკეთა ვამოვიდა შევრქეულ წვერიანი ახალ-ვახდა
კაცი, სოციალ დემოკრატი და თავმჯდომარეობის მომხრე.

— დღეს, — დაიწყო მან, გახლავთ შენდგვი საქმეები: 1,
კოლმხრის წესი. — ს. გათიშვა და იმითი ბავშვების განაწი-
ლება. 2. მოპარული და აღმოჩენილი რევოლვერის ჩამორთ-
მევა და პატრონისათვის ჩაბარება, 3. ძროხის ქურდის გასა-
მართლება. 4. კოლის მკვლელის დასასჯელად კომისიის არ-
ჩევა და მის ბოიკოტის ახსნა. ჯერ შეუდგეთ კოლმხრის გა-
თიშვის საქმეს. ყველამ მიიხედ მოიხედა იქით აქით ამ კოლ-
მხრის დასანახავად. ხალხში წამადგა ერთი ძეგლი, არც ლა-
მაზი, მაგრამ არც უშნო, წინ წამოიყენა სამი ერთი ერთა-
ნითვე პატარა ბავშვი და ერთი-მეოთხე-ორი წლის ხელ-
ში ეჭირა.

— კაცო, გუშინამ არ გავარჩიეთ მაგის საქმეში, ხომ გავ-
თიშეთ: მუშაობენ ქმარს, ახლა რაღა უნდა — გაჯავრდა ვი-
ლა. — თუჯავრდები.

— აქედან, კაცო, თქვას...

— არ იქნება ყოველ კვირას მაგის საქმე, არ შეიძლება. —
დაიძახა მესამემ.

— ამა, მთავარობის სასამართლო ყოფილა იმ ჩენი ამხა-
ნავიურ საქმის ვარჩევა, ამა სა წვეილეს, ვის უფროსა ვასჯიარის.
მეორეველ კი არა, — მთავარე, რომ შევიდეს, უნდა მევისმი-
ნოთ, — წარბაოსთქვა ერთმა ახალაწადა გულმბი.

— მართალს ჩივ, მე და ჩემმა ძვირბრმა. ჯერ მთავრო-
ბის დამყავებულ „სულმუც“ კია, აქელაკია, თუარა ჩენი ბაქანი
იბის ვარკილ ვყოფილვართ ამა, თუ არ მევისსენთ რა გავჯე-
რება ადგია ამ ქალს.

— მართალია, მართალი: მოვისმინით უნდა! — მოისმა
ხმები აქეთ იქიდან.

— დაიწყო, დაიწყო, თქვი!..

ქალი დედა ფერ მტრალია; მის გამხრავს სხებზე გამოიკ-
ტირებოდა ცრემლით საცე ტანჯული თვალები. ბავშვები მკ-
როდნენ და ეხეოდნენ მას კალთებში. პატარასაც მოეჭვია დე-
ლისთვის კისრები ორივე ხელი და პაწა ხელუქა თავი მიეყ-
რნოა გულზე.

— თერთმეტი წელიწადია ასე უბედურობაში ვარ, — დაიწ-
ყო მან მღვდლმარტობით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად. — სოციალურ ჩემი
არ მავს სოციალურ... ჩემი ქმარი დღემო თორმეტჯერ მი-
წასანი გამასწორებს და თორმეტჯერ მომეფერება. ჩემსას ადა-
მიანი ვერ მიმაყეს მაგის შიშით: ვერც ქალი, ვერც კაცი. ყვე-
ლა აქი უნდა დამწამოს, ქალი კი მაქანაღდა მიანჩია. ყვე-
ლა ჩამევიხებუ, მარა რაფერ დღეობილა ჩემი შიშობღმსახვითი
გამდგელი დაი და სძებ, რაფერ დღეობილა დედა? რაფერ ვიყო
ოთხ ყველად შუა გამოაწყვეტით: არც მეგზოვლს, არც ნა-
თესას არ დღეობაპარაკო? სოციალურ მომბოლდა, მარა ვით-
მენდი ბაღნების გულმბი. ახლა ვხედავ, არც ბაღნებოცა მავ-
ნებელი დარჩა ჩენი ერთად ცხოვრება, ბაღნები რომ ხედევენ,
მამა რომ მაქინებს შუარე სიტყვებით, ისინი იმეორებენ. —
ქალი კოტა ხანს შუარე გასწორა ხელში ბავშვი, მოიწმინდათ
ცრემლები. ხალხი უსმენდა კურალდებით, მხოლოდ ვანაპირა
მკვლამი ზოგიერთი კოტა ზოხოსანნი, რომლებიც სასერიად
იყვნენ მოსული, რაღაცა ჩურჩულ რიმოლი ქუცკავდნენ და
ემსახურებოდნენ მგზო ლად მედარ ქალებს, რომლებიც მოუ-
თინებლის თავის ქნევით ზრდებოდნენ მასხარა მუზობელს.
ქალმა ვანაპირი: — თერთმეტი წელიწადია ამ ცუცხელში ვარ
და ჩემდა დღე ნათელი არ გამოინდა, ოკის ღმერთმა: დანა-
შაული არ მიმბოღვის, ვარდა იმისა, რომ ჩემდა სიცილილია,

ამას რომ ეჩვი, მარა უნდა ვთქვა: პირველად, როგორც მაგან
მითხუა, არ მინდოდა წაყვალული და მშობლებში ვერცხლად
გამბადევიო. ჯვარი რომ დავიწერე, შინ მივიდეთ, ქმარი-
სას. ქორწილი რომ ვათავადა, კირსულუალი გამოემშვილდა
და მივიღოდა, ტირილი დღევეყნ: მაშინ ჩემი ქმარი მომბე-
რუნდა და მითხრა: „რა ვაქ სატირალი, რავა, შენ შევარტლიან
სახლში ცხოვრება თუ გერჩია ამ დარბაზში ცხოვრებას, —
შენ და გზია: წი სეთია გინდაო... ამ დღინამ დიწყო...“

— გვერდნეთ ეს, გვერდნეთ, მეურ ვა გინდა: ხომ გავ-
თიშა საზოგადოებამ და მაი ელა ქმართან ცხოვრობ, — მოი-
სმა ვილაყის მოუბუნელი ხმა.

— აქედან, სთქვას...

— არ იქნება: სხვია საქმე გვაქვს...

— სთქვას, თქვი...

— მართალია, — განაგრძო ქალმა, — საზოგადოებამ გავე-
თიშა კოლმხარი, მარა ბაღნები არ უნდა ჩემ ქმარს. აგია, ბა-
ტონო, ჩემი ბაღნები; ოთხი ერთმანეთზე უმცროსესანი, რომ-
ლებიც მისდღემში არ მომშობებინა. მაშინ ისე უხეობა ვასა-
ჭირი მაღადა, მარა შევიდებოდი მეგონა ბაღნების მოკოლებას,
და კრებამ რომ ვადასწავილა, თუქცა მაშინც ვითხუე მე, მო-
მეტიო ბაღნები, მეთქი, მარა კრებამ ბაღნები მაინც ჩემ ქმარს
არ უნდა. ვიფიქრე რა უყო ახლა: მოესკოლები მეთქი, მარა
ჩემი ფიჭო ტუტული ფიჭო გამოაღა; შინ რომ მივიდი, მიე-
ხდი, შეუძლებელი იყო ჩემდა ამ პაწიყვანი ბაღნების გული-
დან ამოგულეოდა რა ვქნა, ვერ მოესკოლები და ვეღარ წვედი
ვერსად. იმ ახლა ჩემი სახეობარ, რომ მომეტიო ამ ბაღნები,
არ წლამდის, სწავლის დრომდის მყავდეს მე, დედას. მე რომ
წვედი, მომვლელი მაინც დასქირდებოდა ბაღნებოცა და მე წა-
ქირავებუ უტეთებდა მაინც მუარ ჩემ ნაშობ ბაღნებს. ათ-
ქარს რომ შევქნა, მეტე უბატრონოს მამამ. აგია ჩემი სა-
ხეობარი თქვი წინაშე. — ქალი გაჩუმდა. ერთი ბავშვი სრუ-
ლიად ვახეობდა მას კალთაში და შემინვეულ თვალებით მის-
ჩერებოდა, თავმჯდომარე ვავიდა რამოდენიმე წაში, სულმა
საზოგადოებამ.

— ამხანაგო, სიტყვა თქვენია, — მომართა თავმჯდომარემ
ერთს.

— მე ვიცნობ მაგინს, — დაიწყო შუახნის კაცმა, მე ვიცი
მაგათი ამხეი. მართალია, რომ ძნელია მაგინის შეთანხმება. სა-
ზოგადოებამ მიიღოს უნდა ზომები, რომ ბავშვები მიეტეს დე-
დას. მე ვიცი მწარე გამოკლებებით, თუ რა ძნელია მამისთ-
ვის ბავშვების მოვლა, მე ქერივი ვახეობავართ, და რამდენს არ
ცუდილობ, ვერ მოვახებრებ ბაღნების მორება, მაინც ნაქირა-
ვებ ქალს ჩრუგდებ ხელში და ნაქირაგების მოკრებულთა არ არის,
ყველამ იცი.

— სიტყვა თქვენია...

— დამს, ეს კოლმხარი უნდა ეთიიშნენ და ბაღნები უნ-
და მიეტეს დედას. წარსულ კრებას უკანონოდ გადაუწვევიო...
— არა, არ შეიძლება ქალს მიეტეს შვილები: ვერ არჩენს,
კი ქალი თუ იქნებოდეს მავი, ქმართან ერთიშვის ამ შეინ-
დომებად. შვილები მამს უნდა დარჩეს; ასეა კანონიერი. ასე
ყოფილა ჩენი ძველი, — სთქვა ვილაყამ გაჯავრებით და მოუთ-
მენლად. ამ უკანასკნელმა ორატორმა იშოვნა კრებაში რამო-
დენიმე თანამაზრე და კრებამ ვამართა კმათი, მაგრამ დღე
უწავლესობა იმის ამტკიცებად, რომ ბავშვები დედას უნდა
მიეტეს. ამ დროს ადგა ერთი ქალი და მამართა საზოგადოებას:

— ამხანაგებო, აქ ვერ ვხედავ კრებაზე ამ ქალის ქმარს,
ბაღნების მამას, რომლებიც ბელი და იღბლოდ ღლეს უნდა გა-
დაწყდეს. ბაღნები კი გყოფენის რავაც დღედას, ისე მამას და-

ამიზა ჩვენ არ გვიქვს უფლება მამის დაუსწრებლად გადავსწყვიტოვო ეს საყთობი. მთავრობის უფარგისი სისამართლოც კი ეციხებმა ხოლმე დანაშავეს. ერთი ჩვენც შევეყიხობთ მამას: რას აბირებს და რა სურს...

- მართალს ჩივა, მართალს.
- დევნაბოთ, დევნაბოთ ბედნების მამა!
- ჩვენ მოვიყენებთ ებლავე, — სთქვა ორმა ახალგაზღად და წამოდნენ წასასვლელად.
- მამე იგინის მოსლამდი მეორე საქმე გავიჩინოთ, — დაიძახა ვილაძე.
- ნამეტარი კაია...
- მეორე საქმე ვაძლავს ნობარული რევოლუციის შესახებ, — სთქვა თავმჯდომარე. — ამის შესახებ იყო კომისია ამორჩეული და ესთხოვთ, თქვენ რაც გამოიკვლით.

კომისიის სამი წევრი წამოდგა და ერთმა მთვანმა დააპირა ლაბარაკი, მაგრამ სიტყვა რევოლუციის დამკვირვებმა პატრონმა ითხოვა.

— ჩემი რევოლუციი ღირდა 25 მან. მხოლოდ შემთხვევით ვიყოლე ბათოშში 18 მან. ღამე თავს დამესხენ ჩემ სახლში და მითხრეს ახალთაობას უნდა იარაღი და უნდა მოვეცე ეს რევოლუციი და წამართვეს. შემდეგ კი აღმოჩნდა რომ რევოლუციი არ იყო ახალთაობისგან წაღებული, არამედ ქურდებმა მომპარეს და გაუღდეს და ახლა დ - სა აქვს. მე ვითხოვ ეს რევოლუციი უკან დამიბრუნოს დ — მ.

— რევოლუციი ჩემია, და ვერკაცს ვერ მივსცემ, — სთქვა დანი, რომელიც იყო ახალგაზღა შუა ტანის, ჩაქურდა ემოწყობითი კაცი, სახეზე უტყფრობა ეხატებოდა. ამის შესახებ თქვა მან — მე ჩემ აზრს წავიკეთებ, რომელიც დაწერილი მაქვს ქალაღზე.

— შენი აზრი თუა, რაეა თუ დასწერე, ზეპირათ ვეღარ იტყვი?

- დუწერდა ვინცა...
- ხა-ხა-ხა. მოისმა სიკლიო.
- სირუმე, სირუმე, თუ თავმჯდომარედ ამირჩიეთ, დევი მორჩილითა უნდა ჩემ განკარგულებას — მოისმა თავმჯდომარის ხარის წკრიალი.
- სუთ, სუთ...

ხალხი ისევ ჩანებდა. დიღა თავის დიდი ქალაღლით თავმჯდომარის მავიღის ახლოს და უტყროდა თავის წინ მიწას.

— მამე წყუიბობს თუ არა თავის აზრი? — გაისმა თავმჯდომარის შეკითხვა.

— წყუიბობს, წყუიბობს.

დიდ ქალაღში აწერილი იყო, თუ როგორ იყიდა დემეს რევოლუციი 5 მან. თუ როგორის ჯადვით იყო წამოწვივის ფული და, რომ ამ ფულს ის ვერ იზარალებს და ამისათვის რევოლუციის ვერას გზით ვერ დაუბრუნებს პატრონს, რომ მას არ მოუპარავს, ამის დასამტკიცებლად ასახელებს გამყიდველს.

კომისიამ წარმოადგინა თავის გამოკვლევა, რომ დ — ს რევოლუციი უყიდა ა — დგან, როგორც თითონ ამომბს 1 მანეთად, ხოლო ა კი ამ ფაველიყოფმა ბაქოში და მოსკავს ცნობები ვერ შეეკაბეთო. ა ს კი ის რევოლუციი უყიდა 3 მან. ვიღაც ს — დგან. კომისიის აზრით რევოლუციი უნდა ჩამარდეს პატრონსა და ა — ს კი მიეწეროს დაუბრუნოს 9 მ. დ. — ს.

— ნამეტარი კაია, რევოლუციი უნდა დაუბრუნოს პატრონს,

— უსათუოდ უნდა დაუბრუნოს...
— ვინც იმის მომზერ ხართ, რომ დაუბრუნოს რევოლუციი, ასწიეთ ხელი, დაიძახა თავმჯდომარე.

ყველას ხელები აიმაბრა მალღო.
— მამე უნდა დაუბრუნოთ რევოლუციი და მივსწროთ ა ს, რომ თქვენ დავიბრუნოს 9 მან. — მიმართა დ — ს თავმჯდომარე. ხალხი ჩანებდა. ყველას თვლი მიატრდა ლოღინით დ — ს, რომ ის ახლავე აიხდის რევოლუციის და მიაწოდებს პატრონსა; მაგრამ დ. სდგმა, გავიდა რამოდენიმე წამი, სირუმეს არაფერი არ არღვედა, მხოლოდ ფოთლებს წამიღის ქვევლიდ ბანს აძღვედა მდინარის ჩხრიალი და საღდაც შორს სოფლიდან მოისმა ძაღლის ყევა. ერთი კაცი ადგა და გაეპირა წასასვლელად.

- სად მივალ შენ ე, ამხანავო? — დაუძახა ერთმა.
- შინ მივალ, კაცო...
- ამა შენ სასერიოდ ყოფილიხარ მოსული, ძმე, საქმიზა კი არა? დაუძახა მეორემ.
- არა, თუ საქმეა, ყველამ უნდა მევიცაღათ, თვარა შინ მეც ქე მაქ. — მიძახა მესამემ.

გაისმა ზარის წკრიალი.
— დაბრუნდები, კაცო, ასე თუა, სთქვა მიმავალმა და მობრუნდა.

ხალხი ისევ დაბუნდა. დ — ც დასუმებული იყო.
— შევიკვლით ამ კაცს, აძღვეს თუ არა რევოლუციის, დაიძახა ვილაძემ მოუთმინდა; როდემდის უნდა უტადოთ? — შევეყიხობთ.
დ — ს ღაღა.

ხალხს რაღაც უხერხული მღღამარეობა ემწეროდა და იქით-იქით იხევებოდა და სცილილობდა დ — სთვის არ შეეხებინა.

- ესთხოვთ თავმჯდომარეს შეკითხოს.
- აძღვეთ, თუ არა რევოლუციის პატრონს! — დაეკითხა თავმჯდომარე.
- არა, არ ვაძღვე.
- თუ საზოგადოება მისწერს ა — ს, რომ დავიბრუნოს თქვენი ფული, მაინც არ აძღვეთ?
- არა, თუ საზოგადოება მიზღავს, მაშინ მივეცემ.

ეცყობად, ხალხი ამას არ ელოდა და ერთ წამს გაცივრებულის წყრობით დაეცურდა დ. — ს. ერთი ქალი გაჯავრებული წამოვარდა და დაიძახა: — ამა, მავას არ სდომებია ჩემი ამხანავობა, ძალა დავატანოთ და მივაკციბოთ. მაგრამ ამ სიტყვებში ხალხმა თითქოს რაღაც უხერხულთა იგრძნო, ხალხს თითქოს შერცხვა მის მავივარდა და სიზარაღლით უტყროდა ამ ახალგაზღა კაცს, რომლის მთელი ცხოვრების გზა წინ იყო და ის კი აწნარი უმხანავოდ და არა სიპართლოთ ამივრდა მარტო ზეჯავრებდა, და ექ სწორენს ნამდვილი ფილოსოფიური სულგრძელობა გამოიჩინა ხალხმა. არც ერთი საყვედური, არც ერთი დავაბობა არავის არ წარმოუტყვემს.

- რა უნდა ვისაწვლიოთ ამა, — სთქვა ერთმა მოხუცმა.
- ავიჩრიოთ რამოდენიმე კაცი, რომ შევინოს ამ კაცს თავის სინიღისის მოვალეობა და, თუ არ შევინგნეს, იმ შემთხვევაში სხვა ღონისძიების მიემართოთ, — სთქვა მეორემ.
- ნამეტარი კაია, ნამეტარი — გაისმა იქით-იქედნი.
- აქვე არსული იქნა სამი კაცი, რომელსაც დევნა განსახლებულ დროში გამოეძენა რამ საშუალება და კრებამ თავისუფლად ამოსუნთქა.

ინანუაშვიდ.

(შედეგი იქნება).

ლია წერილი ბ. ბ. „დანოსნიკებს“

ბ. ბ. „დანოსნიკებო!“

თქვენთან საუბარი ზნეობრივ და ფიზიკურ ჰიგიენის პატრიისტიკოსთაგან არაფერი სასურველია, მაგრამ რას იხამ ჩვენი დრო ისეთია, რომ ყველაფერი შესაძლებელი გახდა. შესაძლებელი გახდა, მაგალითად, სოციალისტურ ორგანოში „დანოსის“ ბეჭედი, „დანოსის“ ტექსტში ჰონორარიის ძლევა და მიზეზითლი „დანოსის“ ფულად გაყიდვა: აფერუმ, აფერუმ ან იყო დადევრთა ყველა ეს წმინდა ქალღმერთი, ჩაგვდათ კანფერტში და გაგებჯანათ ბ. გენერალ-გუბერნატორისათვის შეტყუწუნებ, ვერე უკეთესად მიადწყვესთ თქვენს მიზანს და თან გუნერებურგის მიერ კაცთ განმთავისუფლებელ იარაღად გამოგზანილ ასოებს არ მავათხსირებთი, არ შეზღალოვდით.

ამას გარდა შეგვაცუბობინეთ ისიც, თუ რისთვის მიძიც და მიძიც თქვენი მოგმართავენ საშველად ვაძარცულები; და არა ბ. გენერალ-გუბერნატორს? რა, ტვილისში გენერალ-გუბერნატორი არ არსებობს? რას ერგვით თქვენ მის საქმეში, რა ინტერესი გაქცეთ, ავგო მოიკეთეთ? რით ვაგილოდებენ მაგვარი ტყვეთათვის? ნუ თუ მართლა ჰეჭკობით, რომ ბ. გენერალ-გუბერნატორი ვერ იქცევა საქმარის სისასტიკით, და მას თქვენი წაქეზება სჭირია? თუ ვინღათ დაუმტკიცეთ ბ. გენერალ-გუბერნატორს, რომ მის ადგილზე თქვენ რომ იყოთ მის მოაზრებებზე ხალხს, სწორედ ისე, როგორც ზოგს კაზაკების ტყვეთა განდარბეში მოაზრება? დღემდის ჩვენ ვფეჭკობდით, რომ „ლამბარში“ მხოლოდ სოციალ-დემოკრატები სწერდნენ. ხსენებელი წერილის გამოცემის შემდეგ ჩვენი რწმუნა შეირყა... მის თანამშრომელთა შორის სხვა პრაფესისი ხალხიც უნდა ერიოს.

ებლა ცარცვა გლეჯის შესახებ. Чья бы корова мячала ვაგიგონიათ თქვენ ეს ანდაზა? მეგლის მეგლობა შეგერქვა და ტურამ ქვეყანა დააქვიყო — ეს ხომ მიძიც ვაგიგონიათ? ანარქისტებს მძარცველების სახელი დააქვიეთ, იქით მიძიცეთ პოლიციის უტრადღებდა, თქვენი კი წყარად ძარცვეთ ხალხი და ძარცვეთ. რა გიტკობთ, ანარქისტები მაგერ არ არიან? თუ ვინმემ ხელი წაუკიდათ ქვეშო — ანარქისტებს ვადაბარებდით. ანარქისტების შემეველ დასმული დოკუმენტი გვაქვს ხელშოვი. ვინ დაამტკიცებს, რომ შეტყუწუნებელ დოკუმენტს თქვენი სკუთარი ფაბრიკაციის არ არის? ვინ გვიმტკიცებს, რომ დოკუმენტს ქვემოთ ანარქისტთა მაგიერ ხელის მწერა თქვენი პოლიტიკა არ არის. ფული კი ვინღათ, მაგრამ იმისიც კი გეშინიათ — ქვეშოში ხელი არავინ წაგვავლეთო და ამისათვის, ოპ თქვენ, პატოსანთა იდეოლოგებო, იღეთ და იღეთ ღადარი — დაწამლები ანარქისტთა ხელეებით. აფერუმ, აფერუმ, ძალიან მოგონილია თქვენ, თქვენ, მხედვით სხვას პრაღო სკოთ ცარცვა-გლეჯისთვის? თქვენ. რომელთაც ხალხს ის დღედააყენეთ, რაც ვლა-მამაქანდ ხანის ხარკის აღმებთ არ დაუყენებთათ! თქვენ, კარდალისა, „კაქქანისა“ და გომის გამყიდველებო, თქვენ ცოლ-ქმრის გაყარა თულის ამფებლებო, თქვენ, თქვენ უნდა უკი-

ენებდეთ სხვის ცარცვა-გლეჯას? თქვენ, რომელთა მხედვის პარტია ცარცვა-გლეჯის მხრივ მიღეს დღე. ჩვენ უკვე ვთქვამხებულა? აფერუმ, აფერუმ, როგორ მოახერხეთ თქვენი შუბლის კანის მაგერ გაახერხებთ, როგორ ვამორისკინდით ავგო? რომ ვაყვით თქვენი პარტია ბურჟუაზი, მძარცველებით, მკვლე-ფეხლებით, სკელ-ქისტინებით, არ იყოღით მათი დაცვა-დამკირ-ღებოდათ? რომ ამზობთ, ბურჟუაზია თათის ნება ყოფლობით მხოლოდ სოციალ დემოკრატებს აძლევს ფულსო, იმას რაღათ არ ამზობთ, თუ რისთვის აძლევს ბურჟუაზია სოციალ დემოკრატისათვის თათის სქელი ჯიბიდან მოწყალებას?

მართალი ხართ, ბურჟუაზია ანარქისტებს სუბსუდის არ აძლევს, მაგრამ ანარქისტები არც შეტყუწვენება ხმარობენ. მიუღს ანარქისტულ მოძრაობაში ერთი მაგალითიც არ არის მაგვარი. ანარქისტები ძალით, მუქარით, შეშინებით წაღ-ლეჭალი ფულით არ ცხობკობენ. მთელს ანარქისტულ ლიტერატურაში ერთ სტრიქონშიც ვერ ნახავთ ისეთს, რომელიც ნების აძლევს რომელიმე კერძო პირს მაგვარ ან სხვა ვგერ საქმეში ჯგუფის ან პარტიის სახელის მხარებისა. მაგვარი საქმის ჩამდენი კერძო პირია და ანარქიზმი აქ არაფერ შუაშია. ჩვენ ამას იმისთვის კი არ ვამზობთ, რომ ვინმე ვაგვავოთ, რომ ჯვარის ვაცვათ, ეს ჩვენი საქმე არ არის. არც მათი დევა-ნა და მათზე პოლიციისათვის თითით ჩვენება არის ჩვენი საქმე. ამისათვის იყო რომ მათზე ჩვენ არაფერი გვითქვამს დღემდის. არც ერთს ანარქისტს, ვისაც დოქტორინა შეთვისებული აქვს, ნება ან აქვს პარტიის, ან ჯგუფის სახელით რაიმე საპასუხის-მგებლო საქმე ჩაიდინოს. მით უფრო ვაგლეჯა და ვაძარცვა აბაოადეს არ შეიძლება ვახდეს პარტულ საქმე.

დამშულებმა რა ქნან? ის, ვისაც ადარც სახლი ვაანია, ადარც კარია, ადარც სამუშაო, ის რომელიც დღემდის არის ყოველ მხრიდან — როგორ უნდა იკვებოს? ანარქისტებმა უნდა აყვენ ისინი ჯვარზე, რა, ვგ საქმე თქვეთთვის დავგიშო. თქვენ პოლიციასთან ერთად სდენეთ ისინი. ანარქისტები მაგისტანა საქმეში ვერ მოგცემთ მხარს, ანარქისტები ბეჭედილი სიტყვით არ უკიენებენ სხვის ცარცვა-გლეჯელობას. და ჩემ-ჩემად ცარცვა გლეჯით არ სარგებდებენ თქვენსათვის. ანარქისტებს არ სურთ ბურჟუაზიის დამცველ რაზმად ვახდობა. ბურჟუაზია და მთავრება სკარცვას ხალხს, ამშვეს მას, ხან და ხან კი თითო ოროლა ხალხისაგანაც რამეს წააღლებს ხოლმე ბურჟუაზია. ეს რა ანარქისტების საქმეა, ამას რა დამოკლებულები აქვს ანარქიზმთან. ანარქისტებისთვის კმარა რწმუნა იმისა რომ ისინი არც აქებებენ ვინმეს ცარცვა-გლეჯაზე. არ სარგებლობ-ენ არც სხადათ და არც ჩემად ნაიარცვა-გლეჯით და თუ ვინმეს ვაქივებთ, სასოწარკვეთილებმა ანშოშილით აძილებს მამღლებს რამე წააღიჯოს არც იმის პოლიციის ხელში ჩა-ღდებას და ვჯვარებ ცმას კისრულობენ.

რედაქტორ-გამომცემელი დ. ერისთავი-მიდენისა